

**Vanhoillislestadiolainen mieskuva
Päivämies-lehdessä vuonna 1990**

Unni Puranen
Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian tutkielma
Huhtikuu 2020

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Kirkkohistoria
Tekijä – Författare Puranen, Unni		
Työn nimi – Arbetets titel Vanhoillislestadiolainen mieskuva Päivämies-lehdessä vuonna 1990		
Oppiaine – Läroämne Suomen ja Skandinavian kirkkohistoria		
Työn laji – Arbetets art Maisterintutkielma	Aika – Datum Huhtikuu 2020	Sivumäärä – Sidoantal 57
Tiivistelmä – Referat <p>Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millainen Päivämies-lehden vanhoillislestadiolaisista miehistä välittämä kuva oli vuonna 1990. Tarkastelen työssäni siis sitä, millaisia kirjoituksia tai kuvia miehistä lehdessä julkaistiin, millainen lehden sävy oli miehistä kirjoitettaessa ja millaisia tekstejä he itse kirjoittivat lehteen.</p> <p>Aineistona käytän vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen pää-äänenkannattajana toimivan Päivämies-lehden vuoden 1990 vuosikertaa. Lehti ilmestyi viikoittain ja siitä julkaistiin tutkimusvuonna 51 numeroa. Päivämiehen lisäksi käytän täydentävinä lähteinä piispojen kannanottoa Kasvamaan yhdessä sekä kahta artikkelia Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen vuosien 1990 ja 1994 vuosikirjoista. Aineisto on ryhmitelty teemoittain ja tarkastelen sitä kvalitatiivista menetelmää käyttäen. Lisäksi käytän apuvälineenä yhdessä kohdassa myös taulukointia.</p> <p>Lehden ihanteena oli naimisissa oleva, perheellinen mies, joka kävi töissä ja osallistui vapaa-ajallaan rauhanyhdistyksen tehtäviin. Lehden esittelemät miehet pitivät tärkeänä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen osallistumista sekä isänmaallisuutta ja esivallan kunnioitusta. Lehti piti isyyttä luonnollisena osana vanhoillislestadiolaisen miehen elämää. Päivämiehen aihetta käsittelevissä kirjoituksissa oli nähtävissä kolme isyyden vaihetta: nuori aviomies ja tuore isä, suurperheen isä ja kolmantena isovanhemmuus.</p> <p>Kuvituksillaan lehti vahvisti kirjoituksista välittyneitä kuvia vanhoillislestadiolaisesta miehestä toisaalta huolehtivana isänä ja seurapenkissä istuvana uskovaisena miehenä, toisaalta taas pelottomasti rakennustelineillä kiipeilevänä talkoomiehenä.</p> <p>Kaikkein tärkein asia elämässä oli usko ja uskonnonharjoittaminen osallistumalla vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen seuroihin. Osa miehistä toimi seuroissa myös puhujatehtävissä. Tutkimusvuonna lehti piti esillä herätysliikkeen näkemystä papin viran kuulumisesta vain miehille raportoimalla kirkolliskokouksen keskustelusta, joka koski piispanviran avaamista naisille. Vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä vain mies saattoi toimia puhujana tai uskonnollisena auktoriteettina.</p>		
Avainsanat – Nyckelord lestadiolaisuus, vanhoillislestadiolaisuus, mieskuva, 1990-luku		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia		
Muita tietoja		

Sisällys

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimustehtävä.....	1
1.2. Yhteiskunnallinen ja kirkollinen tilanne Suomessa vuosikymmenen vaihteessa	4
1.3 Vanhoillislestadiolaisuus 1990-luvulle tultaessa	5
1.4. Päivämies-lehti vanhoillislestadiolaisena herätysliikelehtenä.....	6
2. Mies perheessä	8
2.1 Vaihtoehtoina avioliitto tai yksineläminen	8
2.2 Isyys	14
3. Mies uskonnollisena toimijana.....	22
3.1 Puhujat, papit ja hartauskirjoitusten kirjoittajat.....	22
3.2 Miesten muu uskonnollinen osallistuminen.....	30
4. Mies yhteisönsä jäsenenä	36
4.1 Yhteiskunnallinen toimija	36
4.2 Mies työelämässä.....	40
4.3 Isänmaallinen mies	46
5. Johtopäätökset	50
6. Lähde- ja kirjallisuusluettelo	54
<i>Sanoma- ja aikakauslehdet</i>	54
<i>Painetut lähteet</i>	54
<i>Internetlähteet</i>	54
<i>Tiedonannot</i>	54
<i>Painamattomat lähteet</i>	54
<i>Kirjallisuus</i>	54

1. Johdanto

1.1. Tutkimustehtävä

Tutkimuksessani selvitän, millainen oli *Päivämies*-lehden välittämä kuva vanhoillislestadiolaisista miehistä vuonna 1990. Toisin sanoen tarkastelen sitä, millaisia kirjoituksia miehet lehteen kirjoittivat sekä millaisia artikkeleita, uutisia tai kuvia heistä lehdessä julkaistiin ja millaiseen sävyyn miehistä kirjoitettiin. Minua kiinnostaa myös se, miten lehdessä määritettiin miesten liikkumatilaa ja roolia herätysliikkeessä sekä millaista vanhoillislestadiolaisten miesten uskonnollisuus lehden kuvaamana oli. Pohdin lisäksi sitä, millä tavalla yhteiskunnalliset ja kirkolliset muutokset mahdollisesti vaikuttivat lehden mieskuvaan.

Tutkimus rajautuu vuoteen 1990, koska ajankohtaa edelsivät 1980-luvun loppupuolen muutokset yhteiskunnallisessa ja kirkollisessa tilanteessa. Ensimmäiset Suomen evankelisluterilaisen kirkon naispapit vihittiin vuonna 1988, mutta vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä papin viran katsottiin kuuluvan vain miehille.¹ Vuonna 1987 hyväksyttiin laki naisten ja miesten tasa-arvosta sekä perustettiin tasa-arvolautakunta ja tasa-arvovaltuutetun virka.²

Yhteiskunnallisen tilanteen kannalta tutkimuksen rajaamista vuoteen 1990 puoltavat myös muutamat perhepolitiikan muutokset. Vuonna 1990 tuli voimaan laki alle 3-vuotiaiden subjektiivisesta oikeudesta päivähoitoon, minkä voidaan katsoa vaikuttaneen osaltaan suomalaisen perhe-elämään ja sitä myöten myös miehiin. Lisäksi vuonna 1990 oli valmistelussa isien erillistä 6 päivän isyyslomaa koskeva laki, joka tuli voimaan 1.1.1991.³ Vuosi 1990 oli myös Suomen lamavuosien alkua ja vuosikymmenen alkupuolella työttömyys nousikin muutamassa vuodessa rajusti. Vuosikymmenen taitteessa työttömien osuus oli ollut alle viisi prosenttia ja vuoteen 1993 mennessä se oli kohonnut 18 prosenttiin.⁴

Vanhoillislestadiolaisen liikkeen kannalta vuoden 1990 valitseminen tutkimusajankohdaksi on perusteltua, sillä 1990-luvulle tultaessa herätysliikkeen sisäinen tilanne oli aikaisempiin vuosikymmeniin verrattuna melko stabiili. 1960–1970-lukujen lestadiolaisuuden hajaannus ja hoitokokousten aktiivisimmat vuodet olivat tässä vaiheessa takanapäin. Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen (tästä eteenpäin SRK) vuoden 1990 vuosikirjassa todettiinkin edeltäneen vuosikymmenen olleen rauhallista aikaa ja tämän mahdollistaneen esimer-

¹ Ahonen & al. 1993, 43; Kinnunen 2013, 51.

² Tasa-arvon virstanpylväitä 2017.

³ Hiilamo 2000, 78, 87.

⁴ Blom 1999, 16.

kiksi toiminnan kehittämistä. Vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä oli ”siirrytty taistelusta rauhan aikaan”.⁵

Rauhallisen ajan vuoksi 1990-luvulle tultaessa esimerkiksi *Päivämiehen* kirjoituksissa voitiin keskittyä liikkeen tavalliseen arkeen ja siitä nouseviin teemoihin. Keskiöön nousivat kriisien ja liikkeen yhtenäisyyttä uhkaavien haasteiden torjumisen ja selvittelyn sijaan herätysliikkeen tavalliset toimintamuodot ja niitä voitiin ryhtyä myös aktiivisesti kehittämään. Sitä myöskin liikkeen mieskuvan tarkasteluun on perusteltua valita ajankohta, jolloin liike oli ”normaalitilassa”, vaikka aikaisempien vuosikymmenten tapahtumat vaikuttivatkin taustalla.

Aineistona käytän vuoden 1990 *Päivämies*-lehden vuosikertaa. *Päivämiehen* valintaa pääasialliseksi lähteeksi puoltaa se, että lehti toimii vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen päääänenkannattajana. Tätä aineistoa käyttäessä on otettava huomioon, että kyseessä on herätysliikkeen itse tuottama ja julkaiseva lehti, mikä vaikutti lehden sisältöön ja näkökulmiin. Lisäksi käytän täydentävinä lähteinä piispojen kannanottoa *Kasvamaan yhdessä* sekä kahta artikkelia SRK:n vuosien 1990 ja 1994 vuosikirjoista.⁶

Päivämiehen sisällöstä keskityn erityisesti kirjoituksiin, joissa kerrotaan esimerkiksi parisuhteesta, perheestä, miesten työrasta, papin tai maallikkopuhujan tehtäviin liittyvistä asioista sekä lehdessä julkaistuihin hartausteksteihin ja muisto- ja onnittelukirjoituksiin. Aineistoa läpikäydessä olen ryhmitellyt kirjoitukset teemoittain esimerkiksi perhettä, uskonnollisuutta tai työtä koskeviksi kokonaisuuksiksi. Tarkastelen aineistoani kvalitatiivista menetelmää käyttäen eli analysoin lehden sisältöä. Käytän menetelmällisenä apuvälineenä yhdessä tutkimusluvussa myös taulukointia.

Vanhoillislestadiolaisuutta tutkinut Meri-Anna Hintsala toteaa väitöskirjassaan, ettei teologian alalla ole tehty lainkaan tutkimusta nimenomaan vanhoillislestadiolaisia miehiä koskien. Käsitystä miehistä ja maskuliinisuudesta on luotu lähinnä naisten kautta.⁷ Tutkimukseni sijoittuukin vanhoillislestadiolaisuuden tutkimuskentässä tälle toistaiseksi melko tutkimattomalle alueelle ja tuo omalta osaltaan lisää tietoa vanhoillislestadiolaisista miehistä. Oma tutkimukseni asemoituu paitsi herätysliiketutkimuksen ja lehdistöhistorian alueille, myös mies- ja sukupuolentutkimuksen kentälle. Samantyyppistä tutkimusta edustaa esimerkiksi Anna Tiittasen *Tosimies*-lehden mieskuvaa tarkasteleva käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma.⁸

⁵ Savela 1991, 7.

⁶ Kasvamaan yhdessä 1984; Savela 1991; Vinnurva 1995.

⁷ Hintsala 2017, 33.

⁸ Tiittanen, 2008.

Lestadiolaisuutta koskevaa tutkimusta on verrattain paljon ja iso osa tutkimuksesta on melko tuoretta. Naisia ja äitiyttä koskevaa tutkimusta on erityisesti 2000-luvulla tehty runsaasti. Näistä erityisesti *Päivämies*-lehden naiskuvaa tarkastelevat Kati Toivion ja Sallamari Hyrkkään pro gradu -työt.⁹ Vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen suhdetta esimerkiksi seksuaalisuuteen, homoseksuaalisuuteen ja ruumiillisuuteen käsittelevät Eetu Kejosen ja Meri-Anna Hintsalan väitöskirjat.¹⁰ Yksittäisiä vanhoillislestadiolaisia miehiä on käsitelty usein liikkeen oppiin ja sen tulkintaan liittyvissä tutkimuksissa, mutta ainoa yleisemmällä tasolla miehiä käsittelevä tutkimus on Antero Ruokokosken isyyttä käsittelevä sosiologian pro gradu -työ.¹¹

Edellä esitellyn aiemman tutkimuksen anti tälle tutkimukselle on verrattain vähäistä, mutta hyödynnän niitä mahdollisuuksien mukaan. Etsin naisia ja seksuaalisuutta koskevasta vanhoillislestadiolaisuuden tutkimuksesta miehiä ja perhe-elämää koskevia osuuksia. Esimerkiksi äitiyttä koskevassa tutkimuksessa perheiden isät eli miehet ovat väistämättä jollakin tapaa mukana, vaikkei heistä suoraan puhuttaisikaan. Lisäksi naisia koskevasta tutkimuksesta ja sen tuloksista voi päätellä jotakin myös miesten roolista.

Muodostaakseni työtäni hyödyttäviä sukupuolentutkimuksen näkökulmia käytän soveltuvaan aihepiiristä tehtyä tutkimusta. Näitä ovat esimerkiksi *Näkymätön sukupuoli*-teos, Marita Husson ja Risto Heiskalan *Sukupuolikysymys* sekä Raija Julkusen sukupuoleen ja tasa-arvoon keskittyvä tutkimus. Erityisesti miestutkimukseen keskittyy Arto Jokisen toimittama *Mies ja muutokset* sekä Jokisen artikkeli kriittisestä mies- ja maskuliinisuustutkimuksesta.¹²

Koska tutkimukseni käsittelee miestutkimusta ja mieheyttä, maskuliinisuus on yksi käsitteistä joihin kiinnitän huomiota. Maskuliinisuuden käsitteen käytössä tukeudun esimerkiksi Seija Nevala-Nurmen tulkintaan siitä, että maskuliinisuus liittyy kokonaisuuteen vakiintuneita ja sukupuolittuneita käytäntöjä ja järjestelmiä.¹³ Länsimaisessa kulttuurissa maskuliiniseksi määritellyt ominaisuudet, kuten fyysinen voima ja tunteiden kontrolli luovat kategorian miehelle. Yksilö on sitä todennäköisemmin ”mies”, mitä enemmän näitä miehisenä pidettyjä ominaisuuksia hänellä on. Mies on ikään kuin arvokkaampi ja enemmän maskuliinisen ideaalin täyttävä, jos hänellä on runsaasti maskuliinisia piirteitä.¹⁴

⁹ Toivio 2008; Hyrkäs 2018.

¹⁰ Kejonen 2014; Hintsala 2017.

¹¹ Ruokokoski 2007.

¹² Jokinen 1999; Jokinen 2010; Julkunen 2010; Lamberg & al. 2014; Husso & Heiskala 2016.

¹³ Nevala-Nurmi 2014, 226.

¹⁴ Jokinen 2010, 128–129.

Pidän tutkimuksessani myös mielessä termiä hegemoninen maskuliinisuus. Hegemoninen maskuliinisuus merkitsee tietyssä historiallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa ideaalina pidettyä maskuliinisuutta. Ideaali ei välttämättä vastaa kaikkien miesten todellisia ominaisuuksia. Useimmat miehet tukevat hegemonista maskuliinisuutta, sillä se mahdollistaa heille esimerkiksi paremman urakehityksen ja koska vallitseva tilanne vaikuttaa luonnolliselta.¹⁵

1.2. Yhteiskunnallinen ja kirkollinen tilanne Suomessa vuosikymmenen vaihteessa

Hyvinvointivaltioiden ja perhepoliittisten etuuksien kehitys oli 1990-luvulle tultaessa ollut merkittävää. Muiden perhepoliittisten kehitystoimien lisäksi Suomessa oli tullut asteittain käyttöön kotihoidon tuki vuonna 1985 ja täysimittaiseksi tuki tuli vuonna 1990.¹⁶ Vuonna 1990 kaikki alle kolmevuotiaat saivat oikeuden subjektiiviseen päivähoitoon ja suunnitteilla oli laki isien erillisestä kuuden päivän isyysrahakaudesta, joka tuli voimaan 1.1.1991. Uudistukset tähtäsivät siihen, että pikkulasten vanhemmilla olisi vapaus päättää lastensa hoidosta.¹⁷

Vuonna 1987 voimaan tullut laki tasa-arvosta liittyi vahvasti työelämän tasa-arvoon, sillä siinä kiellettiin paitsi sukupuoleen perustuva syrjintä, myös esimerkiksi raskauden tai vanhemmuuden vuoksi eri asemaan asettaminen. Lakiin sisältyi myös ainakin epäsuorasti tarkoitus kohentaa naisten asemaa. Samana vuonna perustettiin myös lakia valvovan tasa-arvovaltuutetun virka.¹⁸

Talouden liberalisointikehityksen myötä Suomi seurasi muita Pohjoismaita ja alkoi purkaa rahoitusmarkkinoiden säännöstelyään 1980-luvun puolivälissä. Suomalaiset suuret yritykset suuntautuivat kansainvälisille markkinoille, ulkomaista valuuttaa saapui Suomeen ja lainaa myönnettiin helpommin myös yksityishenkilöille pankkien kilpaillessa markkinaosuuksista.¹⁹

1980- ja 1990-lukujen taitteessa maailmantalouden taantuman, Neuvostoliiton romahduksen sekä oman ylikuumentuneen taloutensa ja lainanottonsa myötä Suomi ajautui syvään lamaan. Kotimainen kysyntä laski nopeasti vuodesta 1990 alkaen ja suomalaisten yleinen elintaso aleni.²⁰ Vuonna 1989 suomalaisista 3,5 prosenttia oli työttömiä, mutta 1990-luvulle tultaessa työttömyys alkoi kasvaa merkittävästi.²¹

¹⁵ Jokinen 2010, 131–132.

¹⁶ Julkunen 2001, 192–193.

¹⁷ Hiilamo 2000, 1, 78, 87.

¹⁸ Julkunen 2010, 120–121.

¹⁹ Julkunen 2001, 57–58.

²⁰ Kiander & Vartia 1998, 104; Malkavaara 2002, 283.

²¹ Kolehmainen 1999, 302.

Suomalaisista 88,4 % kuului evankelis-luterilaiseen kirkkoon vuonna 1988 ja suomalaisista miehistä noin 86 prosenttia. Jäsenmäärä oli kuitenkin jatkuvassa hienoisessa laskussa.²² 1980-luvulla kirkollisessa keskustelussa puhutti erityisesti naisten pappuus. Kirkolliskokous hyväksyi naispappetta koskevan muutoksen kirkkolakiin marraskuussa 1986 ja ensimmäiset naiset vihittiin papeiksi alkuvuonna 1988. Naispuolisia pappeja oli vuoden 1988 loppuun mennessä yhteensä 270 ja samana vuonna tehtiin ehdotus myös piispanviran avaamisesta naisille.²³

1.3 Vanhoillislestadiolaisuus 1990-luvulle tultaessa

Vanhoillislestadiolaisuus on herätysliike, joka toimii evankelis-luterilaisen kirkon sisällä. Liike syntyi 1840-luvulla Kaaresuvannon kirkkoherra Lars Levi Laestadiuksen vaikutuksesta Tornionjokilaaksossa Ruotsin puolella, mutta sen merkittävin kannatus on ollut alusta asti Suomessa. 1900-luvulle tultaessa liikkeessä tapahtui hajaannus ja suurimmaksi ryhmittymäksi muodostui vanhoillislestadiolaisuus. Tämä suurin liike organisoitui 1900-luvun alussa ja kaikki Suomen rauhanyhdistykset yhteen koonnut Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys perustettiin vuonna 1917.²⁴

1960-luvulla herätysliikkeessä tapahtui uusi merkittävä hajaantuminen, joka pohjautui liikkeeseen kuuluneiden pappien ja maallikoiden kiistaan sakramenteista. Suuri osa vanhoillislestadiolaisuudessa vaikuttaneista papeista päätyi liikkeen ulkopuolelle ja herätysliike jäi yhä vahvemmin maallikoiden johtoon. Hajaantumisen seurasi myös liikkeelle ominaisen eksklusiivisen ajattelutavan vahvistuminen ja vanhoillislestadiolainen tapakulttuuri tiukentui.²⁵ Eksklusiivinen seurakuntaoppi merkitsee vanhoillislestadiolaisuudessa sitä, että pelastuminen on mahdollista vain liikkeeseen kuulumalla. Vanhoillislestadiolaisuuden ulkopuolella ei katsota olevan pelastumisen mahdollisuutta.²⁶

Yksi vanhoillislestadiolaiselle herätysliikkeelle tunnusomainen asia on ollut oppi uskoviin kuuluvasta avainten vallasta eli myös maallikoita koskevasta valtuutuksesta antaa synninpäästö. Vanhoillislestadiolaisuus on ollut lähtökohtaisesti maallikkoliike ja esimerkiksi seuroissa ovat saarnanneet maallikkomiehet.²⁷

1960-luvulla liike joutui reagoimaan ympäröivän yhteiskunnan muutokseen ja se valitsi kriittisen suhtautumisen modernisaatioon tukeakseen omaa yhtenäisyyttään. Samalla vuosi-

²² Väestörakenne ja väestömuutokset 1988, 42; Ahonen & al. 1993, 46–47.

²³ Ahonen & al. 1993, 43–44; Murtorinne 1995, 400–401.

²⁴ Talonen 2014, 19–20, 26–27.

²⁵ Talonen 2014, 28–29.

²⁶ Ruokanen 1980, 16, 20.

²⁷ Talonen 2014, 22, 26.

kymmenellä alkaneilla hoitokokouksilla kitkettiin jäsenistön väärinä pidettyjä toimintatapoja tai ajatuksia, sillä herätysliike katsoi niiden haurastuttavan yhtenäisyyttään. Vanhoillislestadiolaisuus onkin pyrkinyt saavuttamaan ihannoimaansa yksimielisyyttä, jolloin kaikki liikkeen jäsenet ajattelisivat asioista samoin. Käytännössä herätysliikkeen yhtenäisyyden ja yksimielisyyden saavuttaminen ja säilyttäminen edellyttää eriävien mielipiteiden tukahduttamista.²⁸

Hoitokokoukset vähenivät voimakkaasti vuonna 1980 ja vanhoillislestadiolaisuuden ilmapiiri muuttui vähitellen rauhallisemmaksi.²⁹ Edelleen 1990-luvun alussa herätysliikettä määritteli sen voimakas eksklusiivisuuden korostus ja maallikkojohtoisuus. Tutkija Hanna Salomäen mukaan vanhoillislestadiolaisuudessa on pidetty tärkeänä kirkkoon kuulumista ja sitouduttu siihen muodollisesti, mutta lähes kaikki osallistuminen on rajautunut herätysliikkeen sisäpuoliseen ympäristöön. Sosiaalinen piiri on koostunut lähinnä muista liikkeen jäsenistä ja liikkeen korostamat elämäntapanormit liittyneet vahvasti uskoon.³⁰ Vanhoillislestadiolaisuudessa suhtautuminen esimerkiksi televisioon ja viihdekulttuuriin sekä alkoholiin on ollut kielteistä.³¹ Näin sitoutettiin jäsenet tiiviisti vanhoillislestadiolaiseen uskoon ja herätysliikkeeseen.

Ylintä valtaa liikkeessä käyttää SRK:n johtokunta, jonka puheenjohtajana vuonna 1990 toimi Erkki Reinikainen.³² Reinikainen oli työskennellyt puolustusvoimien palveluksessa ja oli vuonna 1968 eläkkeelle jäädessään yleisesikuntaosaston päällikkö. Tämän jälkeen hän oli työskennellyt vakuutusyhtiön ylitarkastajana ja aluemyyntipäällikkönä. SRK:n puheenjohtajana Reinikainen oli toiminut vuodesta 1983 alkaen.³³

1.4. *Päivämies-lehti vanhoillislestadiolaisena herätysliikelehtenä*

Päivämies on kristillinen sanomalehti, joka käsittelee vanhoillislestadiolaisuutta sekä uskonnollisia ja yhteiskunnallisia asioita. Lehteä julkaisee Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys, jonka kautta vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen toiminta on organisoitunut. Tämän vuoksi SRK:n ja paikallisten rauhanyhdistysten toiminnasta ja tapahtumista kertominen ovat myös olennainen osa lehden sisältöä.³⁴

²⁸ Linjakumpu 2012, 41–42, 49–50.

²⁹ Palola 2019, 493.

³⁰ Salomäki 2010, 207, 211–212, 267, 365, 374.

³¹ Kallunki 2013, 74.

³² Määttä 1991, 360.

³³ Hautamäki & Hänninen 2007, 221.

³⁴ Tietoa lehdestä 2017.

Lehti perustettiin vuonna 1954 ja se alkoi ilmestyä viikoittain. Tarve lehdelle syntyi, kun herätysliikkeen toiminta ja sitä myöten myös ajankohtaisen tiedottamisen kysyntä kasvoivat. Viikoittain ilmestyvä uusi *Päivämies*-lehti soveltui tähän tarkoitukseen paremmin kuin kerran kuukaudessa julkaistu, lähinnä hartauskirjoituksista koostunut *Siionin Lähetyslehti*. Uuden lehden toivottiin tavoittavan myös paremmin vanhoillislestadiolaiset nuoret sekä liikkeen ulkopuoliset ihmiset ja vähentävän vanhoillislestadiolaisia kohtaan tunnettuja ennakkoluuloja.³⁵

Päivämies-lehden levikki vuonna 1990 oli 20 936 kappaletta ja lehti ilmestyi 51 kertaa. Lehteä pidettiin esillä paikallisissa SRK:n julkaisuja esittelevissä tilaisuuksissa sekä kaksi kertaa vuodessa julkaisuviikolla ja näin pyrittiin lisäämään tilaajamääriä.³⁶ Vuonna 1990 *Päivämiehen* päätoimittajana toimi Pentti Vinnurva, joka oli aloittanut tehtävässään jo vuonna 1983. Vinnurva pyrki päätoimittajakautensa aikana esimerkiksi lisäämään vakituisten avustajien ja aluetoimittajien vastuuta.³⁷

Päätoimittaja Vinnurvan lisäksi lehdessä työskentelivät toimittaja Hannu Heinänen ja toimitussihteeri Toivo Määttä. Pentti Saulio ja Paavo Heikkilä toimivat lehden aluetoimittajina Keski- ja Pohjois-Suomessa. Kaikkien SRK:n julkaisemien lehtien *Päivämiehen*, *Siionin Lähetyslehden* ja *Siionin Kevään* lehtiavustajina toimi yhteensä 28 miestä eri puolilta Suomea. SRK:n julkaisujen sisältöä ja suunnittelua valvoi kahdeksanjäseninen julkaisujen toimitusneuvosto, jossa vuonna 1990 toimi yhteensä kymmenen jäsentä muutamien henkilövaihdosten vuoksi. Kaikki jäsenet olivat miehiä ja viisi heistä toimi myös SRK:n johtokunnassa. *Päivämiehen* osalta neuvoston tehtävä oli tarvittaessa linjata tai puuttua jälkikäteen esimerkiksi yksittäisiin kirjoituksiin, jos ne eivät toimitusneuvoston mielestä olleet lehteen soveltuvia.³⁸

Päivämiehen numero sisälsi vuonna 1990 yleensä pääkirjoituksen sekä muutamia hartauskirjoituksia esimerkiksi kirkkovuoden tapahtumista. Lisäksi siinä kerrottiin vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen toiminnasta ja ajankohtaisista tapahtumista Suomessa sekä ulkomaille kohdistuvasta lähetystyöstä. Olennainen osa lehteä olivat tavallisten vanhoillislestadiolaisten elämästä kertovat muistokirjoitukset, onnittelut sekä henkilökuvat. Lehdessä julkaistiin paljon myös rauhanyhdistysten seurailmoituksia, mainoksia ja yksittäisiä kirjoituksia, joista osa muistutti tyyliltään mielipidekirjoituksia, vaikkei lehdessä tällaista palstaa ollutkaan.

³⁵ Palola 2001, 27–28.

³⁶ PM 1990; Määttä 1991, 377.

³⁷ Palola 2001, 36–37.

³⁸ PM 1990; Määttä 1991, 362–363; Ari-Pekka Palolan sähköposti 29.1.2020.

Vaikka varsinainen toimituskunta ja avustajat sekä toimitusneuvosto koostuivat vuonna 1990 ainoastaan miehistä, käytännössä vain hartauskirjoitukset ja lehden pääkirjoitus olivat täysin miesten käsissä. Tavanomaisia kirjoituksia paikallisten rauhanyhdistysten tilaisuuksista ja toiminnasta sekä muita yksittäisiä kirjoituksia kirjoittivat yhtä lailla myös naiset.

2. Mies perheessä

2.1 Vaihtoehtoina avioliitto tai yksineläminen

Vuoden 1990 *Päivämies*-lehdistä nousi aineistoa läpikäydessä esille kolme selkeää teemaa: mies perheessä, mies yhteisönsä jäsenenä sekä mies uskonnollisena toimijana. Osan aineiston tulkinnasta muodostaa siis työn rakentuminen näiden teemojen pohjalta. Keskeinen osa lehdessä kuvattavaa vanhoillislestadiolaisten miesten elämää oli avioliitto, jolle perhe-elämä lapsineen perustui.

Lehden perusteella vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä suhtauduttiin yleensä kielteisesti esimerkiksi avioliittoihin ja esiaviolliseen seksiin. Seksuaalinen kanssakäyminen kuului vain avioliittoon, joka oli naisen ja miehen, kahden heteroseksuaalin ihmisen liitto. Lähtökohtaisesti vanhoillislestadiolaisten miesten vaihtoehdot olivat siis yksin eläminen tai avioliitto naisen kanssa. *Päivämiehen* kirjoitusten perusteella ihanne oli puolison kuolemaan asti kestävä avioliitto.

Päivämiehen pääkirjoitus paheksui yleistyneitä avioliittoja ja ”vanhojen, hyvien, raamatullisten” seurustelu- ja avioliittokäsitysten hylkäämistä.³⁹ Myös lehdessä julkaistu Erkki Pirin alustuksen pohjalta kirjoitettu teksti kuvasti avioliiton ja perinteisen äiti, isä ja lapsetydinperhemallin arvostusta vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä:

Nykyisin perinteinen perhekäsitys isästä, äidistä ja lapsista on romuttunut. Yhä useampi koti on vajaa; siitä puuttuu isä tai äiti. Toinen vanhemmista saattaa olla vieras –kodin perustana ei ole enää avio- vaan avioliitto. Tämä perhemalli on saanut hyväksyntää myös kirkon piirissä.⁴⁰

Erkki Piri oli vihitty papiksi vuonna 1987 Oulussa. Vuonna 1990 45-vuotias Piri toimi Kii-
mingin seurakunnan virallisena apulaisena. Lisäksi hän oli toiminut useissa luottamustehtävissä, kuten Pudasjärven Rauhanyhdistyksen johtokunnan puheenjohtajana ja kirkolliskou-
kousedustajana. Luottamustehtäviensä perusteella hän oli herätysliikkeessä arvostettu pappi. Piri puhui avioliitosta itsekkin varsin tuoreena aviomiehenä; hän oli itse mennyt naimisiin kaksi vuotta aiemmin ja saanut esikoisensa vuonna 1989.⁴¹

³⁹ PM 17/25.4.1990 Nuoruus on kypsymisen aikaa.

⁴⁰ PM 16/ 18.4.1990 Kristillisyys alkaa kodista (Hilja Anttila).

⁴¹ Suomen teologit 1999, 622.

Avoliitossa elävä yhden lapsen isä puolusti siis lehdessä omaa perhemalliaan ihanteellisena. Kirjoituksen mukaan vanhoillislestadiolaisen ihanteen mukaiseen perheeseen kuuluivat sekä isä että äiti ja perhe oli ikään kuin vajaa, jos jompikumpi puuttui. Lisäksi Piri huomautti, että myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon, jonka sisällä vanhoillislestadiolainen herätysliikekin toimi, piirissä avoliitosta oli tullut hyväksyty perhemuoto.

Vuonna 1989 parisuhteessa olevista suomalaisista 84% oli avoliitossa ja 16% avoliitossa. Avoliittojen määrä oli ollut jatkuvasti nousussa ja se oli erityisesti nuorten suosima parisuhdemuoto.⁴² Evankelis-luterilaisen kirkon voimassa oleva kannanotto vuonna 1990 oli piispojen puheenvuoro ”Kasvamaan yhdessä”, jossa todettiin avioliiton olevan parhain muoto naisen ja miehen yhdessä elämiselle. Avoliittoa luonnehdittiin eräänlaiseksi ”koeavioliitoksi”, mutta piispojen mukaan se ei kuitenkaan ollut suositeltava tapa olla parisuhteessa eikä esimerkiksi yhteiskunnan avoliittojen tukemista pidetty hyvänä. Elämänmittaiseksi tarkoitettu liitto oli ”perheen luonnollinen ja terve kasvualusta”.⁴³

Käytännössä kirkko ei siis virallisesti asettunut tukemaan avoliittoja kuten Piri antoi ymmärtää. Toisaalta piispat eivät kuitenkaan tyrmänneet avoliittoja kovin jyrkästi, vaan lähinnä korostivat avioliiton hyviä puolia ja kristillistä merkitystä.

Puolison löytymisen ajateltiin usein olevan Jumalan lahja tai johdatusta, kuten *Päivämiehessä* haastateltu Mika totesi: ”Aviopuolison löytyminenkin on sinänsä Jumalan ihme, jossa tämä [Jumalan johdatus] on näkyvissä.”⁴⁴ Tätä ajattelutapaa vahvasti esimerkiksi Alajärven talvipäivillä pidetty alustus aiheesta ”Nuorten seurustelu”, josta *Päivämies* kirjoitti talvipäiviä käsittelevässä kirjoituksessa. Sen mukaan Jumala antoi puolison, mikäli näki sen tarpeelliseksi. Kahden ihmisen välisen kiinnostuksen herätti Jumala, ja tämä saattoi johtaa seurusteluun, joka tähtäsi koko elämän kestävään avioliittoon: ”Kun muistamme, että avioliitto sitoo ja ohjaa kuolemaan asti, on meidän helpompi ymmärtää uskovaisen elämänkumppanin merkitys.”⁴⁵

Kihlauksen ajateltiin johtavan avioliittoon, eikä pitkää kihlusaikaa pidetty hyvänä asiana. Tarvittaessa kihlauksen purkamisenkin oli mahdollista, mutta se tuli hoitaa siten, että osapuolien välille ei jäisi epäsopua. Talvipäivien kirjoituksessa korostettiin useampaan kertaan, että vanhoillislestadiolaisten nuorten seurustelun tulisi tapahtua näkyvillä, muiden vanhoillislestadiolaisten läsnä ollessa. Tätä kuvaili talvipäivillä ollut 17-vuotias Olli Saari: ”Us-

⁴² Avoliitossa elävät 1989, 3.

⁴³ Kasvamaan yhdessä 1984, 24, 50–51.

⁴⁴ PM 1/4.1.1990 Uuden vuoden kynnyksellä uuden elämäntilanteen edessä (Raimo Haapalahti).

⁴⁵ PM 9/28.2.1990 Talvipäivät Alajärvellä (Pentti Hietala & al.).

kovaisilla nuorilla seurustelun tulisi olla oikealla tavalla vapaata, eli ollaan yhdessä toisten uskovaisten kanssa.”⁴⁶

Herätysliikkeessä ei pidetty siis sopivana seksuaalista kanssakäymistä ennen avioliittoa, ja sen vuoksi kehoitettiin välttämään pitkää kihlusaikaa sekä kahdenkeskisen ajan viettämistä. Lehti antoi ymmärtää, että nämä olivat riskitekijöitä, jotka olisivat voineet johtaa nuorten seksuaaliseen kanssakäymiseen ennen avioliittoa. *Päivämies* vahvisti Ollin haastattelulla rakentamaansa kuvaa ihanteellisesta vanhoillislestadiolaisen nuoren miehen seurustelusta, eli toisten vanhoillislestadiolaisten kanssa ajan viettämisestä ja näkyvillä tapahtuvasta seurustelusta.

Päivämiehen pääkirjoitus varoittikin nuoria ”maailman seurustelumalleista” ja korosti herätysliikkeen opetuksen olevan edelleen hyviä ”meille kaikille”.⁴⁷ Maailmallinen seurustelu saattoi tarkoittaa esimerkiksi seksuaalista kanssakäymistä ennen avioliittoa. Suomalaisessa yhteiskunnassa sukupuoliyhteyttä esimerkiksi seurustelusuhteessa pidettiin enimmäkseen hyväksyttävänä. Avioliittoinstituution merkitys oli vähentynyt merkittävästi 1990-luvulle tultaessa. Vuonna 1992 naisista 86% ja miehistä 88% piti sukupuoliyhteyttä hyväksyttävänä vaikiintuneessa seurustelusuhteessa.⁴⁸ Todennäköisesti luvut olivat melko samankaltaisia myös vuonna 1990. Tässä suhteessa *Päivämiehen* välittämä tulkinta sukupuoliyhteyden kuulumisesta vain avioliittoon poikkesi merkittävästi yhteiskunnan yleisistä käsityksistä.

Useassa kirjoituksessa todettiin Jumalan antavan puolison ajallaan, jos näkisi sen hyväksi. Aviopuolisoa kehoitettiin myös rukoilemaan, vaikkakin Jumalan aikatauluihin ja tarkoitukseen luottaen. *Päivämiehen* kirjoitusten perusteella avioliittoa pidettiin siis lähtökohtaisesti ihanteellisimpana elämäntapana. Toisaalta useimmiten puolison löytymistä käsittelevissä kirjoituksissa korostettiin myös sitä, että yksineläminenkin voi olla onnellista ja hyvää elämää.⁴⁹ Yksinelämistä luonnehdittiin yhdessä kirjoituksessa ”armolahjaksi”. Myös Alajärven talvipäivillä todettiin, ettei ”elämän onni kätkeydy yksin avioliittoon” eikä kenenkään ihmisarvoon vaikuta se, onko henkilö naimaton vai ei.⁵⁰ Vaikka suuri osa *Päivämiehen* kirjoituksista käsitteli perhettä ja parisuhdetta, myös naimattomien vanhoillislestadiolaisten olemassaolo siis huomioitiin.

Aviopuolisossa tärkeintä oli se, että puoliso olisi ”uskovainen”, siis vanhoillislestadiolainen.⁵¹ *Päivämies* korosti useissa kirjoituksissaan, että Jumala johdatti uskovaisen aviopuo-

⁴⁶ PM 9/28.2.1990 Talvipäivät Alajärvellä (Pentti Hietala & al.).

⁴⁷ PM 17/25.4.1990 Nuoruus on kypsymisen aikaa.

⁴⁸ Kontula & Haavio-Mannila 1993, 61, 452.

⁴⁹ PM 9/28.2.1990 Koti on Jumalan lahja (Jouni Ritala).

⁵⁰ PM 9/28.2.1990 Talvipäivät Alajärvellä (Pentti Hietala & al.), PM 28/11.7.1990 Vihkiäiset erämaakirkossa (Helinä Kehusmaa ja Eila Vuolinko).

⁵¹ PM 9/28.2.1990 Talvipäivät Alajärvellä (Pentti Hietala & al.).

lison tai puhuttiin uskovaisen kodin arvoista sekä uskovaisten seurustelusta. Lehti antoi ymmärtää, että kun molemmat puoliset tulivat vanhoillislestadiolaisesta herätysliikkeestä, oli yhteistä elämää helpompaa rakentaa samojen, uskosta nousevien arvojen pohjalle. Lisäksi herätysliikkeen elämäntapanormien vuoksi olisi ehkä ollut vaikeampaa elää liikkeen ulkopuolisen puolison kanssa, jos tämä ei olisi halunnut sitoutua esimerkiksi ehkäisemättömyyteen.

Vanhoillislestadiolaisen puolison merkitystä korosti seurapuheessaan myös Yrjö Tala todetessaan, että evankeliumi on avioliittoa tukeva voima. Koska puolison oli antanut Jumala, hän myös siunasi avioliittoa ja pariskunnan elämää. Tala totesi, että vanhoillislestadiolaistenkin parisuhteissa saattaa joskus tulla ongelmia, mutta anteeksianto sekä parisuhteen hoitaminen auttavat ongelmassa.⁵² Avioero ei Talan mukaan ollut ratkaisu vanhoillislestadiolaisen pariskunnan ongelmiin, vaan avioeroja ja puolison vaihtamista luonnehdittiin ”epäuskoisen maailman” helpoksi ratkaisuksi kriisiin.⁵³ *Päivämiehen* mukaan avioliitto oli elinikäinen liitto, joka päättyi vain toisen puolison kuolemaan.⁵⁴

Vuonna 1990 avioliittoa solmittiin yhteensä 24 997 ja avioeroon päättyi 13 127 liittoa.⁵⁵ Piispojen *Kasvamaan yhdessä*-kannanotossa asetettiin myös *Päivämiehen* esittämälle kannalle avioliitosta kuolemaan asti kestäväksi liittona. Avioerojen määrän kasvu nähtiin huolestuttavana, mutta erolle myönnettiin kuitenkin olevan joissakin tapauksissa perusteita.⁵⁶

Päivämiehen kirjoituksessa mainittu Yrjö Tala oli 53-vuotias pastori, joka oli vihitty papiksi Oulussa vuonna 1969. Vuonna 1990 Tala työskenteli Porin seurakuntien keskusrekisterin johtajana. Tala oli itse avioitunut vuonna 1966, eli hänellä oli avioliitosta puhuessaan useamman vuosikymmenen kokemus siitä.⁵⁷ Vanhoillislestadiolaisena pappina ja puhujana Tala korosti kristillisen avioliiton ihannetta kuolemaan päättyväksi liittona. Avioero ei ollut vaihtoehto ainakaan *Päivämiehen* tekstin perusteella, vaan ongelmat oli ratkaistava anteeksiannolla ja panostettava parisuhteeseen. Keskusrekisterin johtajana Talalla oli todennäköisesti myös keskimääräistä enemmän tietoa vaikkapa suomalaisten avioliitoista ja -eroista, mikä saattoi osaltaan vaikuttaa hänen puheeseensa.

Päivämies piti aviopuolisoiden keskinäistä suhdetta tärkeänä. Esimerkiksi Ranuan talvipäivistä kertovassa kirjoituksessa lehti nosti esille ajatuksen, että oman puolison kanssa olisi

⁵² Päivämies-lehteä tutkinut Sallamari Hyrkäs esittää tutkielmassaan, että *Päivämiehen* pääkirjoituksessa 24.10.1990 ”Perhekuntansa pelastukseksi” Pentti Vinnurva kirjoitti ongelmista avioliitossa ja kehotti pariskuntia ottamaan yhteyttä ammattilaisiin. Mainittua kirjoitusta ei kuitenkaan ole löydettävissä kyseisestä numerosta eikä muistakaan vuoden 1990 lehdistä.

⁵³ PM 38/19.9.1990 Avioliitossakin on tarpeen vaalia rakkautta.

⁵⁴ Esim. PM 9/28.2.1990 Talvipäivät Alajärvellä (Pentti Hietala & al.).

⁵⁵ Väestönmuutokset 1990, 46, 55.

⁵⁶ *Kasvamaan yhdessä* 1984, 25, 51–52.

⁵⁷ Suomen teologit 1990, 634.

syitä puhua myös muusta kuin arkiasioista. Aviopuolisoiden avoimet keskustelut ja ”sydänten syvien tuntemusten” jakaminen toiselle auttoivat puolisoita tuntemaan toisensa paremmin. Kirjoituksen kuvatekstissä todettiin, että ”hyvät sanat isän ja äidin välillä - - lisäävät yhteishenkeä ja rakentavat kodin ilmapiiriä.”⁵⁸ Yhteinen elämä ja ”kilpailu toinen toisensa kunnioittamisessa” oli sitä helpompaa, mitä paremmin puoliset tunsivat toisensa.⁵⁹

Päivämiehen kirjoitusten perusteella hyvää parisuhdetta ja perhe-elämää siis arvostettiin vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä ja niiden ylläpitämisessä sekä mies että nainen olivat yhtä tärkeässä osassa. Muistakin kuin arkiasioista puhumisen tärkeyden korostaminen saattoi myös viitata siihen, että suurperheistä tunnetun herätysliikkeen vanhempien kesken tuli helposti puhuttua enemmän arjen pyörittämisestä kuin syvällisemmistä asioista.

Vanhoillislestadiolaisten aviopuolisoiden parisuhdetta ja jaksamista tuettiin myös leiritoiminnalla. Herätysliikkeen ylläpitämissä leirikeskoksissa järjestettiin säännöllisesti isät ja äidit-leirejä. Vuonna 1990 leirejä järjestettiin 33 kappaletta, ja esimerkiksi Siikatörmän leirillä oli 28 pariskuntaa.⁶⁰ Leirejä mainostettiin *Päivämiehessä* nimenomaan äidit ja isät-leireinä, eli kohderyhmänä olivat perheelliset pariskunnat. Myös leiristä kertovan kirjoituksen kuvatekstissä todettiin, että leirien luonteeseen kuuluu ”komea lastenvaunujen rivistö”.⁶¹

Aarne Riepula kirjoitti *Päivämieheen* muistojaan leiriltä, jolla oli ollut vaimonsa kanssa. Riepula koki leirin sekä siellä käydyt keskustelut kirjoituksensa mukaan virkistäviksi ja uskoa vahvistaviksi.⁶² Kirjoittamalla äidit ja isät-leireistä *Päivämies* halusi tuoda esille konkreettisia keinoja, joilla vanhoillislestadiolaiset avioparit saattoivat panostaa parisuhteeseensa. Lehden julkaisema Riepulankin teksti vahvisti sen rakentamaa kuvaa leirien hyödyllisyydestä. Samalla *Päivämies* tuki ajatusta avioliiton ja lapsiperheen ihanteellisuudesta vanhoillislestadiolaisena elämäntapana, sillä leirejä ei lehdessä markkinoitu esimerkiksi parisuhdeleireinä, jolloin kohderyhmänä olisivat olleet myös lapsettomat parit.

Merkittävä osa *Päivämiehen* kirjoituksista perustui erilaisissa rauhanyhdistysten tilaisuuksissa pidettyihin alustuksiin. Näissä tilaisuuksissa puhujat olivat lehden perusteella yleensä miehiä, ja heitä kutsuttiin usein kirjoitusten alussa ”veljiksi”.⁶³ Lehden perusteella vanhoillislestadiolaista käytäntöä ja tapoja seurusteluun ja avioliittoon loivat ja välittivät siis yleensä miehet. He esimerkiksi opettivat, millainen seurustelu on vanhoillislestadiolaiselle nuorelle

⁵⁸ PM 7/14.2.1990 Ranuan talvipäivillä runsaasti nuoria (Päiviö Karttunen & al.).

⁵⁹ PM 9/28.2.1990 Talvipäivät Alajärvellä (Pentti Hietala & al.).

⁶⁰ PM 40/3.10.1990 Äidit ja isät-leirit ovat osa nuorisotyötä (Jouko Haapsaari).

⁶¹ PM 4/24.1.1990 Talvileirit 1990; PM 40/3.10.1990 Äidit ja isät-leirit ovat osa nuorisotyötä (Jouko Haapsaari).

⁶² PM 14/4.4.1990 Leirimuistoja (Aarne Riepula).

⁶³ Esim. PM 14/4.4.1990 Kodin henki; PM 38/19.9.1990 Avioliitossakin on tarpeen vaalia rakkautta.

miehelle sopivaa ja mitä asioita ei pidetty hyväksyttävänä. Näitä opetuksia *Päivämies* vahvisti ja välitti eteenpäin lukijoilleen lehdessä julkaistujen kirjoitusten avulla.

Vuonna 1990 kaikki *Päivämiehen* viralliset toimittajat, lehtiavustajat ja julkaisuneuvoston jäsenet olivat miehiä, joten samalla myös liikkeen sisäisen keskustelun linjaukset olivat miesten päätettävissä. Kriittiset puheenvuorot eivät todennäköisesti olisi saaneet tilaa lehdessä. Miehet siis päättivät, mistä ja miten vanhoillislestadiolaisuuden sisällä oli sopivaa keskustella. *Päivämiehen* kirjoituksista rakentui kuva patriarkaalisesta vanhoillislestadiolaisesta yhteisöstä, jossa miehillä oli huomattavasti valtaa ja hallitseva asema suhteessa naisiin.

Kutsumalla puhujia veljiksi lehti loi heistä kuvaa tasavertaisina toisten vanhoillislestadiolaisten kanssa. Puhujat olivat siis samanlaisia kuin ketkä tahansa muutkin herätysliikkeen jäsenet. Sanalla saatettiin myös tavoitella tunnetta luotettavuudesta ja tuttuudesta, vanhoillislestadiolaiset uskovat olivat kuin samaa perhettä. Toisaalta puhumalla miehistä veljinä ja naisista sisarina *Päivämies* myös häivytti vahvemmin sukupuoleen viittaavia sanoja nainen ja mies. Samaan tapaan avioituneet naiset ja miehet kuvattiin lehdessä useimmiten äitinä ja isänä. Sanavalinnat saattoivat pyrkiä myös esittämään naiset ja miehet ei-seksuaalisina hahmoina.

Päivämiehen mukaan miehelle kuuluivat perheessä useimmiten ”miesten työt” ja työnjako aviopuolisoiden välillä oli malliltaan perinteinen. Nainen hoiti kodin ja lapset, mies puolestaan kävi päivätyössä sekä rakensi esimerkiksi talon perheelleen.⁶⁴ Toisaalta tarvittaessa myös mies pystyi pyörittämään kotia ja huolehtimaan lapsista, jos äiti oli poissa. Miehen kiinnostus kotitöihin ja ruuanlaittoon saatettiin myös nostaa erikseen esille lehden kirjoituksessa.⁶⁵ Työnjako oli tällainen ehkä myös käytännöllisistä syistä, jos äiti joka tapauksessa oli usein kotona pienen vauvan kanssa ja jonkun oli myös hankittava rahaa perheen elättämiseksi.

Tutkija Marita Husson mukaan naiset ja miehet ovat useimmiten toimineet sukupuolitaipaisesti eli sukupuolille on ollut erilaisia tehtäviä. *Päivämiehen* mieskuvassa miesten toiminta oli usein miestapaista, kuten talon rakentamista, ja naisten naistapaista, kuten kotiin jääminen lasten kanssa. Miesten toimiminen naistapaisesti, esimerkiksi tekemällä kotitöitä ja huolehtimalla lapsista, ei kuitenkaan tehnyt miehistä ”naismaisista”.⁶⁶ *Päivämiehen* mies siis liikkui kirjoitusten perusteella luontevasti molempien sukupuolitapojen välillä, kun kyseessä olivat perheeseen liittyvät aihepiirit.

⁶⁴ PM 16/18.4.1990 Tavallinen päivä kotona; Tupaantuliaisseuroissa.

⁶⁵ PM 14/4.4.1990 Petter Ylikärppä 60 vuotta (lapset perheeseen); PM 41/10.10.1990 Jumalan lapsi on uskossa rikas (Olavi Niskakangas).

⁶⁶ Husso 2016, 76.

Päivämies ei kirjoittanut tarkemmin naisen ja miehen välisestä parisuhteesta ja esimerkiksi seksuaalisuus oli teema, joka ei näkynyt kirjoituksissa käytännössä lainkaan. Parisuhteesta kirjoitettiin lähinnä avioliiton kautta ja lapset nähtiin itsestään selvänä osana avioparin elämää. Kirjoitusten perusteella lehti ihanoi erityisesti pitkiä avioliittoja ja onnittelupalstalla julkaistiin säännöllisesti pariskuntien yhteisöonnitteluja tai kulta- sekä timanttihääpäivien onnitteluja. Näissä kirjoituksissa kerrottiin yleensä muutamalla lauseella pariskunnan tapaamiseen ja avioitumiseen liittyvät vaiheet sekä lasten määrä. Tärkeämmäksi teemaksi nousi kuitenkin henkilökohtaisen uskon löytäminen tai sen tärkeyden korostus.⁶⁷

Erään pariskunnan timanttihäistä kertovassa kirjoituksessa käsiteltiin myös onnittelukirjoituksissa harvinaisempaa rakkausteemaa: ”- -voi vain aistia elämän myrskyissä kuuden vuosikymmenen aikana lujittuneen siteen, rakkauden, joka huolehtii hellästi toinen toisestaan- -”. Muilta osin myös tämä onnittelukirjoitus mukaili muiden linjaa.⁶⁸ Vaikka *Päivämies* ei juuriakaan kirjoittanut romanttisesta rakkaudesta suoraan, oli ajatus rakkauteen perustuvasta pitkästä liitosta sisäänkirjoitettuna vain kuolemaan päättyvän avioliiton ihannoitua vahvistavissa kirjoituksissa.

Päivämiehen kirjoitukset parisuhteesta olivat vuonna 1990 heteronormatiivisia. Koska jokin maskuliinisuus voi olla hallitseva vain syrjäytettyään muut maskuliinisuudet, voi *Päivämiehen* kirjoituksissaan välittämän heteromaskuliinisuuden olettaa luoneen alistettuja maskuliinisuuksia.⁶⁹ Esimerkki tällaisesta alistetusta maskuliinisuudesta on vaikkapa homoseksuaalinen mies, sillä heitä ei käsitelty tai näkynyt lehden kirjoituksissa lainkaan.

2.2 Isyys

Isyys oli *Päivämies*-lehden perusteella itsestään selvä osa vanhoillislestadiolaisten, avioituneiden miesten elämää. Nimimerkki Kaluston Paavo⁷⁰ kuvaili nuoren isän reaktioita lapsen syntymään kirjoituksessaan ”Sairaalan käytävällä”. Kirjoituksessa nuori isä nieleskeli kyyneleitä ja ”silmät kostuivat”, kun hoitaja saapui kertomaan lapsen syntymästä ja kehui vauvan tulleen isäänsä. Isä ei enää muistanut ostaneensa äskettäin ruusuja sairaalan kukkakioskista, vaan ihmetteli mistä muut onnittelijat olivat löytäneet kukkia niin pian: lapsen syntymä oli vienyt tuoreelta isältä muistin.⁷¹

⁶⁷ Esim. PM 13/28.3. Hilja ja Joonas Vähätiiton kultahääpäivä (Kotisiioni); PM 16/18.4.1990 Kappale isänmaamme ja kristillisyytemme historiaa (Kaarlo Laitinen); PM 24/13.6.1990 Hilja ja Matti Setälän timanttihäät (Jorma Lamminmäki).

⁶⁸ PM 19/9.5.1990 Yhteistä elämää 60 vuotta (Seppo Jokelainen).

⁶⁹ Jokinen 2010, 133.

⁷⁰ Pentti Vinnurva kirjoitti artikkelissaan ”Katsaus Päivämiehen 40-vuotistaipaleeseen”, että Kaluston Paavonimimerkin takana oli Paavo Heikkilä. Vinnurva 1995, 123.

⁷¹ PM 20/16.5.1990 Sairaalan käytävällä (Nimimerkki Kaluston Paavo).

Päivämiehen kirjoituksesta ei käy ilmi, oliko kyseinen nuori isä vanhoillislestadiolainen tai oliko kyseessä hänen esikoislapsensa. Siitä voi kuitenkin päätellä, että lehden mukaan tunteiden ja liikituksen osoittaminen oli luvallista ja luontevaa juuri lapsen saaneille miehille. Lapsen syntymä oli merkittävä asia ja muutti miehen koko elämän. Vähäpätöisemmät asiat kuten kukkien osto eivät olleet enää mielessä päällimmäisinä. *Päivämiehen* tekstin perusteella isä ei ollut äidin kanssa synnytyssalissa, koska tieto lapsen syntymästä tuotiin hänelle käytävään. Kirjoituksessa ei kuitenkaan kerrottu mahdollisia syitä tähän.

Päivämiehen isänpäivänumerossa kerrottiin toisesta nuoresta isästä, joka oli ollut vaimonsa mukana kokemassa ”suurta syntymisen ihmettä”. Kirjoituksen isän oli helppo hymyillä, koska ”nyt oli uudella isällä mieluinen tehtävä; ilmoitella lapsensa syntymästä isovanhemmille ja läheisille.” *Päivämiehen* mukaan pienen lapsen luottamus ja viattomuus muistuttivat isää Jumalan luomistyön ihmeestä, joka jatkuu vauvassa.⁷² Myös tässä lehti korosti lapsen syntymän ihmettä ja sen mukanaan tuomaa onnea ja iloa.

Saman *Päivämiehen* kirjoituksen mukaan isä osallistui aktiivisesti kaikkeen vauvan hoitoon syöttämistä lukuun ottamatta. Jo tekstin alussa luonnehdittiinkin vauvasta huolehtivan tuoreen isän otteita varmoiksi. Vauvan hoitaminen oli ”vanhemmille yhteistä puuhaa”. Kirjoituksen perhe oli myös kuvattu lehteen. Kuvassa isä pitelee vauvaa ja katsoo kameraan esitellen ylpeänä lastaan. Äiti sen sijaan katsoo lapseen, kuin varmistaen että tällä on kaikki hyvin.⁷³ Kuvan asetelmalla *Päivämies* saattoi viestittää äidin olevan kuitenkin lopulta vauvalle ”ykkösvanhempi”, vaikka isä olikin kirjoituksen mukaan jakamassa vastuuta.

14 lapsen isä Eero Karjalainen totesi kodissa olevan paljon työtä, ”lastenhoidossa on tarvittu usein isääkin”. Isä siis osallistui perheen arkeen sen lisäksi, että kävi päivätyössä elättääkseen perheen. Toisaalta kirjoitus luonnehti isän osuutta äidin auttamiseksi tai työparina toimimiseksi. *Päivämiehen* mukaan isä selviytyi lastenhoidosta ja arjen pyörittämisestä siinä missä äitikin, mutta päävastuu perheestä oli äidillä. Voimia isän arkeen toivat onnelliset hetket lasten kanssa.⁷⁴

Myös äitienpäivänumeron pääkirjoituksessa korostettiin, ettei lasten kasvattaminen ollut vain äidin tehtävä, ”vaan se kuuluu myös isille”. Kirjoituksen mukaan kasvatustyö oli kuitenkin usein jäänyt äitien tehtäväksi.⁷⁵ Pääkirjoituksella *Päivämies* viestitti, että isien tulisikin osallistua nykyistä aktiivisemmin lastenkasvatukseen ja jakaa työtaakkaa äitien kanssa.

⁷² PM 45/7.11.1990 Vastasyntyneen isänä (Helvi Pasanen).

⁷³ PM 45/7.11.1990 Vastasyntyneen isänä (Helvi Pasanen), kuva Hannu Rönkkö/Tapio Kostet.

⁷⁴ PM 45/7.11.1990 Ison perheen isänä (Helvi Pasanen).

⁷⁵ PM 19/9.5.1990 Äidin työn arvostus.

1990-luvun alussa politiikan muutosten, kuten kotihoidontuen voimaan tulon myötä lasten hoito painottui yhä enemmän äidille ja kotiin. Laman ja heikompien työmahdollisuuksien vuoksi myös yhteiskunnan asenteet muuttuivat kotiäitiyteen suopeammin suhtautuviksi. Suurin osa suomalaisista oli sitä mieltä, että kasvaakseen onnellisena lapsi tarvitsi sekä isän että äidin.⁷⁶ Vuoden 1990 *Päivämiehen* kuva työssäkäyvästä isästä ja kodista sekä lapsista vastuun ottavasta äidistä oli siis yleisesti yhteiskunnallista tilannetta noudatteleva. Myös lehden ihanne äiti, isä ja lapset-perhemallista vastasi useimpien suomalaisten ajatuksia.

Perinteisesti vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä ei ole hyväksytty ehkäisyn käyttöä, vaan lapsia on pidetty lahjoina, jotka halutaan ottaa vastaan.⁷⁷ Tästä syystä perheet ovat usein olleet suuria. Vuonna 1990 suomalaisten keskimääräinen lapsiluku oli 1,75 ja esimerkiksi neljän tai useamman lapsen perheitä oli 3,5 prosenttia kaikista perheistä. Myös kirkon piirissä ehkäisystä oli tullut hyväksyttävää.⁷⁸ Suurperheet olivat tuolloin siis vähemmistönä. *Päivämiehessä* ehkäisemättömyyden ja suurperheen isyyttä sivuttiin esimerkiksi Eero Karjalaisen haastattelussa:

- -on hyvä, että ihminen ei tiedä elämäänsä eteenpäin. Jos hänelle olisi kerrottu, että hän on 14:n lapsen isä, se olisi tuntunut hänestä mahdottomalle. ”Vuosien varrella minussa on ehtinyt tapahtua mielen muutosta ja olen saanut kasvaa isänä perheeni rinnalla”, hän kertoo.⁷⁹

Ehkäisykielteisyyteen viittasi Karjalaisen toteamus siitä, että on helpompaa, kun ei vielä tiedä tulevaisuudestaan. Koska ehkäisyä ei käytetty, ei ihminen voinut tietää ennalta sitä, montako lasta hän saisi. Karjalaisen kommentin avulla *Päivämies* toi esille, että miehet saattoivat kyllä pitää suuren perheen isyyttä mahdottomana ajatuksena ja kokea etteivät siihen pystyisi. Siitä huolimatta lehden mukaan kaikki lapset tuli ottaa vastaan ja mies kasvoi vähitellen suuren perheen isäksi myös mielessään, kuten Karjalainenkin totesi itselleen käyneen. *Päivämiehen* mukaan suurperheen isyydestä tuli siis lopulta luonnollinen osa elämää, vaikka se olisi aluksi epäilyttänytkin. Kirjoituksella lehti vahvisti herätysliikkeen opetusta ehkäisemättömyydestä.

Lehti kirjoitti myös isän ja lasten yhteisistä hetkistä, jotka olivat usein arkisia, kuten äänen lukemista lapsille. Esimerkiksi *Päivämiehen* isänpäivänumerossa mainostettiin SRK:n kustantamia kirjoja isänpäivälahjaksi mainoslauseilla ”Lukuhetkiä perheen kanssa” ja ”Isän ja lasten yhteisiin lukuhetkiin”.⁸⁰

Päivämies tuki sukupuolittuneita rooleja ja rajasi esimerkiksi lapset selvästi joko tytöiksi tai pojiksi. Sukupuolirooleihin kuului myös oletus tietynlaisesta käyttäytymisestä sekä sa-

⁷⁶ Haataja & al. 2007, 143, 154–155.

⁷⁷ Alasuutari 1992, 106; Toivio 2013, 126–127.

⁷⁸ Kasvamaan yhdessä 1984, 34; Perheet 1990, 13, 45.

⁷⁹ PM 45/7.11.1990 Ison perheen isänä (Helvi Pasanen).

⁸⁰ PM 45/7.11.1990 Isälle.

maistumisesta samaa sukupuolta olevaan vanhempaan. Lehden perusteella erityisesti isät vaikuttivat viettävän aikaa poikiensa kanssa. Esimerkiksi Laukaan Rauhanyhdistys järjesti luontoretken isille ja pojille. Retken tavoitteena oli järjestää ”tilaisuus tämän kiireisen ajan isille olla hetken aikaa isojen poikien kanssa retkellä ilman kiirettä ja arkista aherrusta.” Metsässä oli ”isän ja pojan ehkä helpompi päästä samalle aaltopituudelle keskustelemaan elämään ja uskomiseen liittyvistä asioista.”⁸¹

Samaan aiheeseen liittyen *Päivämiehessä* julkaistiin kirjoitus Ruotsin Rauhanyhdistysten keskusyhdistyksen SFC:n isät ja pojat -leiristä. Leirin miesryhmä ”kokeili kuntoaan ja taitojaan” erilaisilla urheilukilpailuilla kuten rautakangon heitolla, tietokilpailulla sekä tutki luontoa. Olennainen osa molempia leirejä olivat myös erilaiset hartaudet sekä seurat. ”Poikaporukalla” saatettiin käydä myös isoisän kanssa kalareissuilla. SRK järjesti lisäksi isät ja pojat-leirejä, esimerkiksi kesän ja syksyn 1990 leiritarjontaa esittelevässä *Päivämiehen* mainoksessa leirejä oli kolme kappaletta. Tytöt sen sijaan kävivät mainoksen mukaan leireillä äidin kanssa.⁸²

Päivämies yhdisti ajatuksen liikunnallisuudesta mieheen ja isään myös Kuopion nuortenpäivien yhteydessä tekemässään haastattelussa. Lehti oli kysynyt haastattelemaltaan Pauli Ylikärpältä, millaisia harrastuksia hän haluaisi lapsillaan olevan. Ylikärppä kertoi, että haluaisi ohjata lapsiaan ”terveisiin urheiluharrastuksiin, joissa kilpailu ja menestys eivät ole tärkeitä.”⁸³ Kirjoituksesta ei käynyt ilmi, oliko Ylikärpällä vielä omia lapsia, mutta haastattelulla lehti toi esille, että jo nuorilla, mahdollisesti perheettömilläkin miehillä oli jonkinlainen ajatus tulevaisuudesta isänä ja kasvattajana.

Päivämiehen kirjoituksen perusteella luonnossa liikkuminen ja selviytyminen sekä urheilulliset kilpailut olivat isille ja pojille sopivaa miehekästä toimintaa. Isä opetti samalla myös miesten töitä, kuten kalastusta, eteenpäin pojalleen ja leirit olivat saman sisältöisiä myös Ruotsin vanhoillislestadiolaisten parissa. Tytöt ohjattiin leireille äidin kanssa. *Päivämiehen* kuvauksen pohjalta leirit siis ohjasivat valmiisiin sukupuolirooleihin sekä pojat samaistumaan nimenomaan isäänsä. Usko ja vanhoillislestadiolainen elämäntapa siirtyi isältä pojalle.

Tärkeä osa isyyttä olikin lehden mukaan lasten uskonnollinen kasvatus ja herätysliikkeeseen sitouttaminen. Esimerkiksi kuolleesta isästä kertovassa kirjoituksessa lehti nosti esille, että isän tärkein perintö lapsilleen oli vanhoillislestadiolainen usko: ”Ennen lähtöään Saka-

⁸¹ PM 36/5.9.1990 Isät ja pojat luonnossa (Jyrki Niinikoski).

⁸² Tietoa SFC:stä 2017; PM 12/22.3.1990 Kesän ja syksyn leirit 1990; PM 36/5.9.1990 Isät ja pojat luonnossa (Jyrki Niinikoski); PM 41/10.10.1990 Leiriterveiset Taalainmaalta (Hannu Paananen); PM 45/7.11.1990 Isänä ja isoisänä (Helvi Pasanen).

⁸³ PM 17/25.4.1990 Uskovainen nuori ja vapaa-aika (Anneli Pitkänen ja Päivi Pesonen).

ri-isä halusi jättää vaimonsa ja lapsensa Jumalan valtakunnan hoitoon.” Perheen nuorimmat lapset eivät muistaneet isää, joten heille äiti kertoi isän olleen ahkera käymään seuroissa sekä toivoneen lastenkin käyvän siellä.⁸⁴ Jumalan valtakunnalla tarkoitettiin kirjoituksessa vanhoillislestadiolaisten uskovien yhteisöä.

Seuroihin viemisen tärkeyttä lehti nosti esille myös tuoreesta isästä kertoneessa jutussa, jossa kerrottiin ensimmäisen seurakerran jännittäneen, mutta ”hyvinhän se onnistui” kun vauva nukahti saman tien. Lehden perusteella isä pärjäsi tarvittaessa seuroissa yksinkin lasten kanssa, kuten Savukosken seurakuntapäiviltä julkaistussa kuvassa kävi ilmi. Isä istui neljän pienen lapsen kanssa penkissä, koska perheen äiti oli samaan aikaan seurojen keittiötehtävissä. Kuvassa lapset istuivat rauhassa paikoillaan ja yksi nojasi isään, tunnelma oli seesteinen.⁸⁵

Positiivisilla esimerkeillä *Päivämies* kannusti myös muita vanhempia viemään lapsia vanhoillislestadiolaisten seuroihin jo aivan pienestä pitäen. Seuroissa käyminen esitettiin lehdessä positiivisessa valossa eikä siihen liittynyt ongelmia. Lehti rakensi ja vahvisti kuvilla ja teksteillä kuvaa siitä, että lapsien seuroihin vieminen oli sujuvaa ja helppoa, sen mukaan lapset istuivat paikoillaan yhtä rauhallisesti kuin aikuisetkin. Todellisuudessa suuren lapsijoukon kanssa ei välttämättä aina ollut yhtä sujuvaa kuin lehti esitti, vaan vanhempien oli luultavasti työlästä pitää lapset tyytyväisinä ja paikoillaan jopa useiden seurapuheiden ajan. Tällaisia käytännön hankaluuksia *Päivämies* ei kuitenkaan tuonut esille.

Kaste oli evankelis-luterilaisen kirkon sakramenttina konkreettinen tapa välittää uskoa lapsille. Useassa *Päivämiehen* kirjoituksessa kerrottiin kastejuhlista. Isä oli teksteissä ja kuvissa yleensä se, joka piti lasta sylissään toimituksen ajan: ”-lasten isät pitivät sylissään poikiaan kastetilaisuudessa”, ”- isä kantoi valkoiseen puetun pienokaisen käsivarrellaan kaste-pöydän ääreen.” Joskus kastamassa oli oma sukulainen, kuten erään vauvan ristiäisissä hänen isoisänsä. Eräässä kirjoituksessa kastejuhla järjestettiin lasten pyhäkoulun yhteydessä ja pappina toiminut Erkki Piri avasi toimituksen ohessa pyhäkoululapsille kasteen merkitystä.⁸⁶ *Päivämiehen* perusteella isät siis konkreettisesti itse toivat lapsensa kastettavaksi ja kokivat sen tärkeäksi asiaksi, sekä halusivat, että lapsi liitetään evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

⁸⁴ PM 45/7.11.1990 Isää muistellen (Helvi Pasanen).

⁸⁵ PM 37/12.9.1990 Seurakuntapäivät Savukosken rajaseutukirkossa (Teuvo Koskela); PM 45/7.11.1990 Vastasyntyneen isänä (Helvi Pasanen).

⁸⁶ PM 3/17.1.1990 Pyhäkoulussa kasteen armon ympärillä (Pia Vuolteenaho); PM 10/7.3.1990 Erään kodin juhlahetkessä (Kaluston Paavo); PM 43/24.10.1990 Kastetilaisuus Kinnulassa (V.Storck); PM 45/7.11.1990 Vastasyntyneen isänä (Helvi Pasanen).

Kuva 1. Lepopäivän pyhittäminen ja kasvatustasiat esillä Kajaanin seurakuntapäivillä, PM 44/1990.

Vuonna 1990 *Päivämiehen* kirjoituksissa oli kokonaisuudessaan runsaasti kuvastoa isistä lapsiensa kanssa. Esimerkiksi Kajaanin seurakuntapäivistä kertovan jutun yhteyteen lehti oli nostanut kaksi kuvaa isistä lastensa kanssa. Seurakuntapäivillä oli keskusteltu lasten kasvatuksesta, rakkaudesta ja rajoista otsikolla ”Ja te isät, älkää yllyttäkö lapsianne vihaan, vaan kasvattakaat heitä kurituksessa ja Herran nuhteessa”. Ensimmäisessä kuvassa isä istui seuroissa selin kameraan ja pieni poika isän sylissä kurkisti tämän olan yli kohti kameraa (kuva 1). Kuvateksti kertoi, että kyseinen lapsi ”sai kuunnella alustusta isän turvallisessa sylissä”. Toisessa kuvassa pieni lapsi istui isän sylissä, isän katse oli alaspäin kohti lasta. Tämän kuvan kuvatekstissä *Päivämies* korosti vanhempien merkitystä lapsille.⁸⁷

Kuvituksilla *Päivämies* nosti esille miesten tärkeää roolia perheenisinä. Myös esimerkiksi Turun ja Ranuan talvipäiviltä lehti julkaisi kuvia isästä lasten kanssa seurapenkissä.⁸⁸ Tässäkin kuvastossa miehen tavoite ja toive uskon välittämisestä lapsilleen tuomalla heitä seuroihin tuli esille. Isän sylissä oli turvallista olla ja miehet huolehtivat lapsistaan luontevasti samalla seurapuheita kuunnellen.

⁸⁷ PM 44/31.10.1990 Lepopäivän pyhittäminen ja kasvatustasiat esillä Kajaanin seurakuntapäivillä (Matti Tuomikoski ja Tapani Karhumaa, kuvat Tapio Kostet).

⁸⁸ PM 7/14.2.1990 Ranuan talvipäivillä runsaasti nuoria (Päiviö Karttunen & al.); PM 9/28.2.1990 Koti on Jumalan lahja (Jouni Ritala).

Toisaalta kurituksen ja nuhteen mainitseminen seurakuntapäivien alustuksen otsikossa oli ristiriitaista kyseisessä kirjoituksessa korostetun turvallisen, hyvän isyyden kanssa. Vaikka *Päivämiehen* kirjoituksen perusteella alustus oli suunnattu molemmille vanhemmille, nosti otsikko isät erityisesti esille kehottaen heitä kasvattamaan lapsiaan.

Kuva 2. Kasvaminen Kristuksen armossa ja tuntemisessa, PM 5/1990.

Talvipäivistä kertovissa *Päivämiehen* kirjoituksissa olivat kuvattuina sekä isä että äiti ja molemmilla oli lapsi sylissä. Toisessa kirjoituksessa kuvattiin nuorehko isä auttamassa vauvan pukemisessa (kuva 2).⁸⁹ Ehkäisemättömyyden vuoksi vanhoillislestadiolaiset perheet olivat usein suuria, joten todennäköisesti pieniä, vanhemman syliä kaipaavia lapsia oli yhtä aikaa useita. Tämän vuoksi isän aktiivinen osallistuminen lapsista huolehtimiseen esimerkiksi seuroissa oli tärkeää ja *Päivämiehen* esille nostamat kuvat lapsista isän sylissä tai lastenhoitoon osallistuvista isistä olivat todennäköisesti hyvin todenmukaisia.

Koska seuroissa enimmäkseen istuttiin paikoillaan kuuntelemassa puhetta, olivat ne ehkä isälle myös hyvä tilaisuus pitää lasta sylissä kiireettömästi. Tavallisessa arjessa he eivät välttämättä ehtineet istahtaa näin pitkäksi aikaa paikoilleen yhden lapsen kanssa. *Päivämiehen* välittämä kuva vanhoillislestadiolaisesta miehestä huolehtivana, osallistuvana ja turvallisenä isänä vahvistui erityisesti lehden kuvituksella, johon oli usein saatu tallennettua arkisia pieniä hetkiä isien ja lasten välillä. Lehden mieskuvassa maskuliinisuuteen sisältyi siis pehmeä ja hoivaava puoli.

⁸⁹ PM 5/17.1.1990 Kasvaminen Kristuksen armossa ja tuntemisessa (Marjo Ijäs & al.); PM 7/14.2.1990 Ranuan talvipäivillä runsaasti nuoria (Päiviö Karttunen & al.); PM 9/28.2.1990 Koti on Jumalan lahja (Jouni Ritala).

Isovanhemmuus oli miehelle uudenlainen elämänvaihe, ja varsinkin eläkkeelle jäämisen jälkeen aikaa perheelle oli enemmän. *Päivämies* kirjoitti esimerkiksi Tauno Rönköstä, jonka 39 lapsenlasta kaipasivat ukkiaaan vierailulle ja hän vietti aikaa heidän kanssaan lukemalla sekä rakentamalla majan. Lastenlasten lukumäärä tuotiin useimmiten esille, kuten vaikkapa lehden kirjoittaessa 51 lapsenlapsen Manna-papasta.⁹⁰

Päivämiehessä isovanhemmuus esitettiin aikana, jolloin sai nauttia lastenlasten vierailuista ja tilapäisestä ”huiskeesta” sekä ”hyssytellä pienokaisia polvellaan”.⁹¹ Lehden kirjoituksen perusteella isovanhemmuus oli vanhoillislestadiolaiselle miehelle aikaa, jolloin lastenlasten seurasta oli mahdollisuus nauttia ilman esimerkiksi huolta kasvatusvastuusta. *Päivämiehen* mukaan miehet tekivät lastenlasten kanssa tavallisia arkisia asioita ja vaikkapa majan rakentamiseen heillä oli enemmän aikaa kuin lasten vanhemmilla. Omien lasten sijaan lapsenlapset kävivät vain vierailuilla, joten isoisällä oli mahdollisuus myös omaan, rauhalliseen ajanviettoon ja harrastuksiin.

Isyyttä teemana ei nostettu *Päivämiehessä* lopulta kovinkaan voimakkaasti esille. Isyys oli luonteva osa useimpien vanhoillislestadiolaisten miesten elämää ja isät osallistuivat lasten hoitoon sekä viettivät aikaa lastensa kanssa. Erityisesti poikiensa kanssa heillä oli yhteistä tekemistä, kuten luontoretkiä, joita lehti dokumentoi. Isyys ei ollut miehelle samalla tavoin rajoittava tekijä kuin äidille, joka synnytti ja usein käytännön syistä jäi kotiin pienen vauvan kanssa hoitaen samalla myös muut perheen lapset.

Liikkeen ehkäisykieltoa ja sen ilmenemistä *Päivämiehessä* tutkineen Päivi Alasuutarin mukaan vanhoillislestadiolaisesta naisesta puhuttiin ennen kaikkea äitinä ja nainen ilman äitiyttä koettiin moraalittomana.⁹² Naiselle äitiys rinnastuikin käytännössä ammattiin, miehellä taas isyys vain yksi osa elämää ja selvästi esimerkiksi työelämästä erillinen asia. Isyys ei määritellyt miestä samalla tavoin eikä miehen tarvinnut arvostusta saadakseen olla isä.

Isyyden hyviä puolia ei myöskään tarvinnut korostaa niin voimakkaasti lehdessä, koska suuri perhe ei estänyt miehen työssäkäyntiä tai vaikuttanut esimerkiksi miehen ruumiiseen, kuten toistuvat raskaudet naiseen. Suurperheen isänä mies joutui väistämättä ottamaan vastuun perheen elättämisestä sekä osallistumaan arjen pyörittämiseen. Sen vuoksi *Päivämies* tuki positiivista kuvaa perheellisistä miehistä esittämällä heitä kuitenkin jonkin verran lehden sivuilla.

⁹⁰ PM 20/16.5.1990 Mummolassa (Raili Mantila); PM 45/7.11.1990 Isänä ja isoisänä (Helvi Pasanen).

⁹¹ PM 16/18.4.1990 Kappale isänmaamme ja kristillisyytemme historiaa (Kaarlo Laitinen).

⁹² Alasuutari 1992, 112–113.

Vuonna 1990 suunnitteilla ollutta isyysrahakautta ei käsitelty *Päivämieheissä* lainkaan. Isän läsnäolosta kotona vauvan syntymän jälkeen olisi varmasti ollut apua varsinkin suurissa perheissä. Sen vuoksi olisi voinut olettaa lehden tukeneen kirjoituksissaan isyysrahakautta koskevia suunnitelmia. Toisaalta lehti keskittyi pääsääntöisesti oman herätysliikkeen asioihin eikä seurannut aktiivisesti yhteiskunnallisia uudistuksia, mikä saattoi selittää sitä, ettei aihetta edes sivuttu kirjoituksissa.

3. Mies uskonnollisena toimijana

3.1 Puhujat, papit ja hartauskirjoitusten kirjoittajat

Vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä puhujina toimivat miehet, jotka olivat joko maallikkoja tai evankelis-luterilaisen kirkon pappeja. Puhujilla on ollut maallikkojohtoisessa herätysliikkeessä merkittävä rooli esimerkiksi opillisten käsitysten ja yhteisön käytäntöjen muokkaajina sekä ylläpitäjinä seurapuheiden kautta.⁹³ Vuoden 1990 vuosikertomuksessa SRK luonnehti puhujan tehtävää seuraavasti: ”Puhujan tehtävästä käytetään usein vanhaa ilmaisua: ”asetettu saarnaamaan yli seurakunnan”. Se on paimenvirka, johon Jumala on kutsunut seurakuntansa kautta.”⁹⁴ Puhujan oikeudet on voinut saada siis vain vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen kutsusta.

SRK:n puhujaluettelossa oli vuonna 1990 yhteensä 665 puhujaa.⁹⁵ Loppuvuonna 1990 järjestettiin perinteinen puhujainkokous, johon osallistui vuosikertomuksen mukaan 530 puhujaa Suomesta sekä Ruotsista ja Yhdysvalloista. Historiantutkija Mauri Kinnusen mukaan vuonna 1990 vanhoillislestadiolaisista puhujista oli 22,3% 40-vuotiaita tai nuorempia, 57,4% 41–59-vuotiaita ja yli 60-vuotiaita oli 20,3%.⁹⁶ Puhujien keski-ikä vuonna 1990 oli siis suhteellisen korkea, kun vain viidesosa heistä oli alle 41-vuotiaita.

Kinnusen mukaan vanhoillislestadiolaisten puhujien keski-ikä alkoi nousta, kun 1980-luvun alussa liikkeen sisäinen kuohunta ja hoitokokoukset lähenivät loppuaan. Yleensä puhujaksi asetettiin 40–60-vuotias mies, koska 1990-luvulle tultaessa arvostettiin elämäkokemuksella varustettuja, vakaita keski-ikäisiä puhujia. Lisäksi yleensä suosittiin pitkään liikkeessä mukana olleita miehiä, mikä on osaltaan vaikuttanut puhujien keski-ikänsä korkeuteen.⁹⁷ Puhujan tehtävä oli varattu herätysliikkeessä vain miehille.⁹⁸

⁹³ Kinnunen 2013, 38, 63.

⁹⁴ Määttä 1991, 364.

⁹⁵ SRK:n puhujaluettelossa olleiden puhujien ammattijakauma 1990.

⁹⁶ Määttä 1991, 364; Kinnunen 2013, 55.

⁹⁷ Kinnunen 2013, 59–60, 63.

⁹⁸ Ruokanen 1980 75–76.

Vuonna 1990 puhujaluettelon ammattiryhmien erittelyssä korostui selvästi viisi suurinta ammattiryhmää. Puhujista 23 % ammatiksi oli merkitty toimihenkilö, 15,8 % opettaja, 15 % työntekijä, 14,7 % pappi tai teologi ja 13,2 % maanviljelijä. Näiden jälkeen suurimmat ammattiryhmät olivat muu akateeminen 6,5 % ja yrittäjä 6 %.⁹⁹ Puhujaluettelon perusteella pappien osuus puhujista oli alle 15 % ja jopa tätäkin pienempi, kun lukuun oli laskettu mukaan myös teologit, joita ei oltu vihitty papeiksi. Herätysliike oli siis vahvasti maallikkovetoinen, kun suurimmalla osalla puhujista ei ollut teologista koulutusta.

Päivämieheissä tuotiin esille, että puhujan tehtävä ei välttämättä ollut aina tavoiteltu tai haluttu asema. Esimerkiksi 51-vuotiaana puhujaksi siunattu Voitto Peltomäki muisteli 60-vuotisonnittelukirjoituksessaan seuraavasti:

Äärettömän vaikealta tuntui ruveta saarnaamaan muille. Ei ollut Raamatun tuntemusta, oma usko näytti vähäiseltä, ikääkin tuntui olevan liikaa, ja suomen kielen taitokin huono. Taivaan Isä kirkasti kuitenkin asian omakohtaisesti. Ymmärsin, etten olisi itsekään uskomassa ilman Jumalan sanan saarnaajia.¹⁰⁰

Kirjoituksen mukaan puhujaksi kutsuttu ei välttämättä tuntenut itseään siihen sopivaksi tai kelpolliseksi. Hän kuitenkin koki Jumalan auttaneen tehtävään sopeutumisessa. Puhuja selitti seurapuheissaan Raamattua kuulijoille ja Peltomäki itsekin totesi, että seurapuhujien vaikutus hänen omaan uskoonsa oli ollut suurta. Oli kuitenkin huomionarvoista, että Peltomäki antoi ymmärtää, ettei tuntenut juurikaan Raamattua entuudestaan.

Puhujana toimimisen vaikeita puolia toi esille myös *Päivämieheissä* julkaistu kirjoitus Nivalan kevätseuroista. Kirjoituksen mukaan puhujana toiminut Pentti Eskola ”pyyteli” seurojen alussa: ”Rakas taivaallinen Isä anna meille seurasiunauksesi, anna puhetta puhuttavaksi - -”.¹⁰¹ Tällainen nöyryyden korostaminen oli *Päivämiehen* kirjoituksille tyypillistä, myös esimerkiksi puhujan muistokirjoituksessa lehti kirjoitti hänen osoittaneen tehtävässään nöyryyttä ja kuuliaisuutta.¹⁰²

Mauri Kinnusen mukaan puhujan pitämän seurapuheen on kuulunut sisältää nöyryyttä, jota on korostettu esimerkiksi puheen alussa.¹⁰³ *Päivämiehen* kirjoitukset tukivat siis tätä ajatusta. Nöyryyden korostus saattoi pyrkiä myös vahvistamaan ajatusta siitä, etteivät puhujat olleet toisia uskovia kummempia, vaikka heillä olikin puhujan tehtävän myötä liikkeessä myös paljon valtaa. Toisaalta alentamalla itseään ja korostamalla omaa epävarmuuttaan puhujat oikeuttivat omaa asemaansa puhujana. Pyytämällä Jumalalta puhuttavaa seurapuheeseensa

⁹⁹ SRK:n puhujaluettelossa olleiden puhujien ammattijakauma 1990.

¹⁰⁰ PM 40/3.10.1990 Anneli ja Voitto Peltomäki 60 vuotta (Raija Fager).

¹⁰¹ PM 12/22.3.1990 Kevätseurat Nivalassa (Veikko Kukkola).

¹⁰² PM 15/11.4.1990 Hannes Kamula 8.4.1990.

¹⁰³ Kinnunen 2013, 58.

puhujia toimi Jumalan viestin välittäjänä, eli sai eräänlaisen mandaatin vanhoillislestadiolaisesta näkökulmasta korkeimmalta mahdolliselta auktoriteetilta, Jumalalta.

Puhujien keskinäinen yksimielisyys ja yhdenmukainen opetus oli *Päivämiehen* mukaan erityisen tärkeää. Alkuvuodesta 1990 lehti referoi SRK:n johtokunnan puheenjohtaja Erkki Reinikaisen puheenvuoroa puhujien kokouksessa. Reinikainen luonnehti kokousta toteamalla, että ”yksimielisyys on käsin kosketeltavaa täällä puhujainkokouksessa”. Samoin Lounais-Suomen puhujien kokouksesta kertovassa kirjoituksessa lehti totesi: ”- seurakunta hoitaa ja neuvoo puhujia. Niin säilyy sananpalvelijoilla yhdenkaltainen puhe.” Yhdenkaltainen puhe varmistui kirjoituksen mukaan paitsi seurakunnan hoidolla ja neuvoilla, myös lukemalla SRK:n julkaisuja.¹⁰⁴

Myös vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen hoitokokouksia tutkineen Aini Linjakummun mukaan herätysliikkeessä yksimielisyys ja yhdenmukaisuus ovat olleet tärkeinä pidettyjä asioita ja liike on pyrkinyt korostamaan niitä.¹⁰⁵ *Päivämies* halusi tuoda esille yksimielisyyden ihannetta, sillä sen mukaan esimerkiksi puhujainkokouksessa kaikki vanhoillislestadiolaiset maallikot ja papit olivat samaa mieltä. Viesti sai todennäköisesti lisää vahvistusta siitä, että se esitettiin SRK:n puheenjohtajan suulla. Yksimielisyyden esille nostaminen viestitti lukijalle myös sitä, että herätysliikkeen tila oli seesteinen eikä haasteita tai ongelmia ollut.

Lehden hartauskirjoituksessa todettiin: ”Ei ole merkittävää, kuka sananpalvelijoista puhuu.”¹⁰⁶ Yhdenmukaisuudesta ja yksimielisyydestä siis seurasi, ettei sillä ollut väliä kuka sananpalvelijoista eli puhujista seurapuhetta piti. Näin *Päivämies* kiteytti olennaisimman syyn yksimielisyyden säilyttämisen tärkeyteen.

Päivämiehen mukaan vanhoillislestadiolaiset puhujat vaikuttivat herätysliikkeessään laajemminkin kuin vain seurapuheidensa kautta. He neuvoivat esimerkiksi lastenkasvatuksessa, kuten Kajaanin seurakuntapäivistä kertovasta jutusta kävi ilmi. Kirjoituksessa todettiin lasten tarvitsevan rajoja ja rakkautta, mutta lisäksi heitä tuli hoitaa evankeliumilla.¹⁰⁷ Useimmat puhujat todennäköisesti olivat itsekin perheellisiä ja sinänsä kokemusasiantuntijoita, mutta toisaalta heillä ei välttämättä ollut enempää tietoa vaikkapa kasvatuksesta kuin heidän kuulloilliansakaan. Puhujien lähtökohta olikin lasten uskonnollinen kasvatus nimenomaan vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen jäseniksi ja vanhempien tukeminen tässä tehtävässä.

¹⁰⁴ PM 1/4.1.1990 Mennyt vuosikymmen on ollut työn ja toiminnan aikaa (Pekka Vuonokari); PM 15/11.4.1990 Yhdenkaltainen puhe (Jouni Ritala).

¹⁰⁵ Linjakumpu 2012, 49.

¹⁰⁶ PM 2/10.1.1990 Usko on Jumalan työ (Leevi Koskelo).

¹⁰⁷ 44/31.10.1990 Lepopäivän pyhittäminen ja kasvatustasiat esillä Kajaanin seurakuntapäivillä (Matti Tuomikoski ja Tapani Karhumaa).

Päivämies kirjoitti useamman kerran siitä, kun joku vanhoillislestadiolainen oli vihitty papiksi tai asetettu uuteen virkaan kirkossa. Esimerkiksi Jorma Kivirannan asettamisesta Pohjaslahden kirkkoherraksi kirjoitettiin lyhyt juttu *Päivämieheen*. Kesällä 1990 vihittiin Tampereella kaksi vanhoillislestadiolaista miestä papeiksi. Tuoreet papit totesivat lehdessä työstään vanhoillislestadiolaisina pappeina seuraavasti: ”Kansankirkkomme parissa me, nuoret pappisveljet, tahdomme julistaa elävää Jumalan sanaa ja kertoa ihmisille taivastoivosta.”¹⁰⁸

Pappien vihkimysten ja uusien virkojen lisäksi lehti kirjoitti myös erityisesti sielunhoitoon painottuvista papin tehtävistä sairaalassa ja armeijassa.¹⁰⁹ Lehden kirjoitusten perusteella kaikki evankelis-luterilaisen kirkon papeiksi vihityt miehet olivat kirkon töissäkin ensisijaisesti vanhoillislestadiolaisia. *Päivämiehen* mukaan toimiminen kirkon työssä oli mahdollisuus välittää evankeliumia ja kirjoitusten perusteella koettiin tärkeänä, että kirkossa toimi myös vanhoillislestadiolaisia pappeja. Kuitenkaan herätysliikkeen oman toiminnan yhteydessä lehdessä ei eroteltu pappeja ja maallikkopuhujia, vaan puhuttiin molemmista esimerkiksi veljinä tai puhujina.

Puhujana toimimiseen kuuluivat myös puhujamatkat ja lähetystyö Suomessa ja ulkomailla. SRK teki vuonna 1990 Suomessa sisälähetystyötä oman herätysliikkeen piirissä alueilla, ”joissa ei muuten ole kristillisyyden toimintaa tai sitä on vähän”. Lähetystyö oli pääasiassa lähetysseurojen järjestämistä, mutta lisäksi paikalliset lähetystoimikunnat järjestivät muitakin tilaisuuksia, kuten keskustelutilaisuuksia. Lähetystyöhön kotimaassa käytettiin tuolloin yhteensä 3668 puhujan työpäivää. Yhteensä lähetysmatkoja teki 136 puhujaa, mutta tähän lukuun sisältyivät myös ulkomaille suuntautuneita matkoja tehneet.¹¹⁰

Ari-Pekka Palolan mukaan esimerkiksi 1960-luvulla suurin osa lähetystyötä tehneistä puhujista oli maallikoita, sillä papin työn ohessa vain harva pystyi tällaisille matkoille lähtemään.¹¹¹ Todennäköisesti tilanne oli samantapainen myös vuonna 1990, sillä lähetysmatkat vaativat pidempää poissaoloa työstä ja seuroja järjestettiin luultavasti erityisesti viikonloppuisin, jolloin papit tavallisesti olivat töissä.

Puhujan lähetysmatkat vaativat myös perheiden ja puolisoitten tukea. Esimerkiksi Jyrki Vaaramo luonnehti vaimon roolia: ”Perheen äidiltä kysytään ymmärtämystä, koska hän vastaa kodista ja lapsista puolison ollessa puhujamatkalla. Vaimon tuki ja myötämielisyys on tärkeä,

¹⁰⁸ PM 12/22.3.1990 Jorma Kiviranta Pohjaslahden seurakunnan kirkkoherraksi (Hannes Torkki); PM 25/20.6.1990 Pappisvihkimys ja tervetulojuhla Tampereella (Markku Oikarinen).

¹⁰⁹ PM 42/17.10.1990 Sotilaspapit tukevat varusmiesten elämää (Terttu Kananen); PM 51/19.12.1990 Lähellä ihmistä (Niilo Kallioranta).

¹¹⁰ Määttä 1991, 365–366.

¹¹¹ Palola 2019, 29.

jotta jaksaa tehdä Jumalan valtakunnan työtä.”¹¹² Puhujan puoliso teki omalta osaltaan ”Jumalan valtakunnan työtä” huolehtimalla perheestä yksin miehen ollessa poissa ja näin mahdollistamalla miehensä matkat käytännössä.

Päivämies julkaisi kirjoituksia kotimaahan suuntautuneista puhujamatkoista useita kertoja vuoden aikana, esimerkiksi lähetysmatkoista Oulun ja Satakunnan suunnalle. Kirjoitukset olivat sävyltään positiivisia ja kirjoittajat ottivat lukijan ikään kuin mukaan matkalle halki Suomen. Lisäksi lehti julkaisi kotimaan lähetysseuratoimintaa esittelevän kirjoituksen, jossa havainnollistettiin, kuinka paljon työtä lähetysseurojen järjestämiseksi vaadittiin.¹¹³

Ainoastaan yhdessä puhujamatkasta kertovassa tekstissä oli havaittavissa pientä kriittisempää sävyä, kun Pohjois-Suomesta lähetysmatkalle lähtenyt Erkki Toivola kirjoitti, etteivät ”-saarnamatkat ole omasta halusta riippuvaisia. Kyllä se on järjenvastaista lähteä täältä asti sinne tuhatta kilometriä ajamaan seurojen pitoon ja päinvastoin, kun lähempänäkin olisi paljon saarnaajia.”¹¹⁴ Toivolan mukaan puhujan omaa tahtoa ei kyselty lähetysmatkojen kohdalla, toisaalta lause saattoi viitata myös siihen, että matkat koettiin Jumalan tahdoksi, jota oli noudatettava. Pääsääntöisesti *Päivämies* halusi siis esittää herätysliikkeen hyväksi tehdyn puhujamatkatyön positiivisessa valossa, eikä mahdollisista huonoista puolista kirjoitettu.

Kotimaassa tapahtuvasta lähetystyöstä muiden kuin vanhoillislestadiolaisten parissa lehti nosti esille radiohartaudet ja vankilatyön. Loppukesästä järjestettiin radiohartauskoulutus puhujille, josta *Päivämies* kirjoitti. Kirjoituksen mukaan SRK koki radiohartaudet tärkeäksi evankeliumin työn osa-alueeksi, minkä vuoksi oman liikkeen edustajien taitoja hartauksien pitämisessä haluttiin kehittää.

Kurssilla opetti kirkon tiedotuskeskuksen radio-osaston päällikkö Viena-Inkeri Lounela, joka totesi vanhoillislestadiolaisten hartauksien joskus muistuttavan liikaa seurapuheita, jolloin kaikki radion kuuntelijat eivät välttämättä ymmärtäneet puheen sisältöä. *Päivämies* oli nostanut lehteen myös Lounelan huomion siitä, ettei vanhoillislestadiolaisia naisia näy hartauksien pitäjinä, vaikka ”heillä olisi varmasti hyvää sanottavaa”.¹¹⁵

Kirjoittamalla radiohartauskurssista lehti korosti, että vanhoillislestadiolainen liike pyrki panostamaan ulosantiinsa myös muun yhteiskunnan suuntaan. Radiohartauksien kaltaiset tilaisuudet haluttiin hyödyntää keinoina tuoda esille omaa uskoa positiivisessa valossa sekä mahdollisesti saada myös radion kuuntelijat kiinnostumaan siitä. Lounelan kommenttia naisis-

¹¹² PM 34/22.8.1990 Jolla on korvat kuulla, se kuulkaan (Tuula Mutanen & al.).

¹¹³ PM 13/28.3.1990 Lähetysmatkalla Satakunnassa (Toimi Lehto); PM 18/2.5.1990 Lähetysmatkalla Oulun eteläpuolella (Paavo Heikkilä); PM 39/26.9.1990 Lähetysseuratoiminta kotimaassa.

¹¹⁴ PM 46/14.11.1990 Lähetysmatkalla Lappeenrannan alueella (Erkki Toivola).

¹¹⁵ PM 35/29.8.1990 Radiohartauden pitäminen on poikkeuksellinen julistustilanne (Mauri Hyvärinen & al.).

ta ja sen julkaisemista *Päivämiehessä* voidaan pitää kiinnostavana. Lehti ei pyrkinyt jutussaan kieltämään asiaa, toisaalta se ei myöskään ottanut kantaa siihen vaan kommentti oli selkeästi Lounelan oma. Koska naiset eivät voineet toimia puhujina vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä, eivät he vuonna 1990 voineet Lounelan kommentin perusteella pitää siis myöskään radiohartauksia.

Vuonna 1990 lähetystyötä kehitettiin ja SRK:n vankilälähetystyö käynnistyi uudelleen vuosien tauon jälkeen. Työtä oli tehty aikaisemmin muutaman vankilälähetin voimin, mutta 1970-luvun loppupuolella työ oli vaikeutunut ja siirretty paikallisille rauhanhdistyksille siinä määrin kuin vankilat ottivat heitä vastaan. Vuonna 1990 järjestettiin vankilatyön kurssi tehtävään pyydetyille ”15 veljelle”. Kirkon nelivuotiskertomuksessa luonnehdittiin vapaaehtoisen tukitoiminnan lisääntymistä ja SRK:n koulutusta myönteiseksi. SRK:n vuosikertomuksen perusteella aloite vankilatyöhön oli tullut kirkolta, joka oli kutsunut vanhoillislestadiolaisten edustajat mukaan neuvotteluihin.¹¹⁶

Päivämies kirjoitti tästä vapaaehtoisen hengellisen vankilatyön peruskurssista aukeaman artikkelin ja täsmensi kurssille osallistuneen kuusi pappia ja yhdeksän maallikkomiestä. Kirjoituksessa kerrottiin kurssin olleen erittäin hyödyllinen ja vankiloiden työntekijöiden suhtautuneen rohkaisevasti vanhoillislestadiolaisten aloittelemaan lähetystyöhön vankilassa. Lehden mukaan vankilatyötä tekevät tarvitsivat myös tuekseen esirukouksia: ”Rukoilemme, että elon Herra antaisi elävän siemenen löytää otollisen maaperän vankilan muurien sisällä olevien ihmisten sydämissä.”¹¹⁷

Kirjoittamalla radiohartauksista ja vankilatyöstä *Päivämies* toi esille, että vanhoillislestadiolaiset ja SRK pyrkivät pitämään herätysliikkeen arvoja esillä suomalaisessa yhteiskunnassa. Vanhoillislestadiolaiset olivat kiinteä osa kirkkoa ja halusivat tehdä yhteistyötä sen kanssa. Toisaalta herätysliike pyydettiin kirkon taholta mukaan vankilatoimintaan omana toimijanaan sen sijaan, että muutamia vanhoillislestadiolaisia edustajia olisi pyydetty mukaan kirkon organisoimaan toimintaan. Erityisesti vankilatyö saatettiin myös kokea perinteisiin kristillisiin arvoihin nojaavana toimintana, johon sisältyi ajatus esimerkiksi lähimmäisenrakkaudesta. Radiohartaudet taas tavoittivat todennäköisesti paljon ihmisiä, jotka eivät muuten olleet tekemisissä vanhoillislestadiolaisuuden kanssa.

Päivämies kirjoitti myös SRK:n ulkomaille suunnatusta lähetystyöstä sekä toisten maiden vanhoillislestadiolaisten kuulumisia. Vuosikertomuksen mukaan oli alettu suunnitella puhujille suunnattuja kieliohjelmoja ja kokemukset ulkomaille suunnatusta lähetystyöstä olivat

¹¹⁶ Määttä 1991, 359, 368; Ahonen & al. 1993, 126; Palola 2019.

¹¹⁷ PM 6/7.2.1990 SRK:n vankilatyö käynnistyy jälleen.

positiivisia. Lähetystyötä ulkomaille, kuten Ruotsiin, Yhdysvaltoihin ja Kanadaan, tehtiin vuonna 1990 yhteensä 515 päivää.¹¹⁸

Lähetystyötä perusteltiin *Päivämiehen* pääkirjoituksessa Paavalin esimerkillä. Kyseisessä numerossa kirjoitettiin lähetystyöstä enemmänkin, vaikkei se ollut varsinainen teemanumero.¹¹⁹ *Päivämies* julkaisi myös kirjoituksia lähetysmatkoilta esimerkiksi Espanjaan ja Keski-Ruotsiin.¹²⁰ Lehti kirjoitti lähetysmatkoista myös etukäteen, esimerkiksi Pentti Saulion Amerikkaan ja Kanadaan suuntautuneesta matkasta pienen kirjoituksen, jossa Saulio toivoi, että ”matkamiestä muistettaisiin meren takana” ja lehti toivotti ”-veljelle Taivaan Isän runsasta siunausta matkalle.”¹²¹

Päivämies julkaisi useissa numerossa englannin- tai ruotsinkielisiä hartaustekstejä, jotka olivat yleensä suomalaisten puhujien kirjoittamia.¹²² Lisäksi erityisesti Ruotsin suviseuroista raportoititiin useita kertoja ja lehti kirjoitti mahdollisuudesta tulla Ruotsiin vaikkapa lomalle ja samalla suviseuroihin tutustumaan naapurimaan vanhoillislestadiolaisiin.¹²³ Kirjoituksillaan *Päivämies* toi esille, että vanhoillislestadiolaisia oli useissa maissa ja useita eri kieliä puhuvia, liike ei rajautunut vain Suomeen.

Erilaiset hartauskirjoitukset olivat tärkeä osa lehden sisältöä ja niitä kirjoittivat lehteen vuonna 1990 vain puhujat. Alla olevaan taulukkoon on eritelty kaikki *Päivämiehe*sä vuonna 1990 julkaistut hartauskirjoitukset.

Taulukko 1. Hartauskirjoitukset *Päivämiehe*sä vuonna 1990

Päivämies 1990	Sana sunnuntaiksi tai juhlapyhäksi	Muut hartauskirjoitukset	Hartauskirjoitukset yhteensä
Numerot 1–51	53	76	129
Kirjoittajana pappi	24	15	39
Kirjoittajana maallikokomies	29	61	90

¹¹⁸ Määttä 1991, 359, 367, 370.

¹¹⁹ PM 39/26.9.1990 Itään, länteen, etelään ja pohjoiseen (Voitto Savela).

¹²⁰ PM 16/18.4.1990 Seuramatka Espanjaan (Voitto Savela); PM 23/6.6.1990 Lähetysmatkalla Keski-Ruotsin alueella (Aarne Uusi-Ilkainen).

¹²¹ PM 24/13.6.1990 Pentti Saulio Amerikkaan.

¹²² Esim. PM 1/4.1.1990 Josef var en lycklig man (Mauno Karhumaa); PM 8/22.2.1990 The Instructions of the Bible Concerning Marriage and Faith life (Hannes Kamula).

¹²³ PM 14/4.4.1990 Ruotsin suviseurat yhdistämässä Jumalan lapsia (Timo Löppönen).

Hartauskirjoituksiksi laskettuja kirjoituksia olivat Sana sunnuntaiksi tai Sana juhlapäiväksi -otsikoidut kirjoitukset, joissa käsiteltiin kyseisen viikon sunnuntain tai juhlapyhän raamatuntekstiä, sekä muut hartauskirjoituksiksi tulkittavat tekstit. Hartauskirjoituksessa käsiteltiin yhtä tai useampia raamatunkohtia ja selitettiin niitä sekä uskoon liittyviä asioita. Ne olivat yleensä vähintään puolen sivun pituisia ja kirjoituksia ilmestyi keskimäärin 2,5 kappaletta lehteä kohden. Hartauskirjoitukset koettiin tämän perusteella *Päivämiehe*sä tärkeäksi osaksi lehden sisältöä.

Päivämiehen linjasta viime kädessä vastannut julkaisujen toimitusneuvosto käsitteli vuonna 1990 vain Sana sunnuntaiksi -kirjoitusten sisältötavoitteita, joiden mukaan kirjoitusten tuli noudattaa alkuperäistä tekstiä ja niistä tuli löytää myös yhtymäkohtia nykyaikaan. Lisäksi neuvosto päätti Sana sunnuntaiksi -tekstien kirjoittajista.¹²⁴

Vuonna 1990 mainittuja hartauskirjoituksia lehteen kirjoittivat vain miehet ja kirjoittajan nimi oli ilmoitettu jokaisen tekstin yhteydessä. Hartauskirjoitusten kirjoittajat olivat yleensä maallikkopuhujia tai liikkeeseen kuuluvia pappeja. Kirjoittajia oli yhteensä 74, joista maallikoita oli 63 ja papiksi vihittyjä 11. *Päivämies* ei maininnut miesten statuksesta tai mahdollisesta papeudesta mitään kirjoitusten yhteydessä.¹²⁵ Maallikoista kolme toimi myös SRK:n johtokunnan jäsenenä, papeista ei kukaan.¹²⁶

Päivämiehelle ei siis ollut merkityksellistä, oliko kirjoittaja teologisen koulutuksen saanut pappi vai maallikkopuhuja, vaan kaikilla oli yhtäläinen mahdollisuus opettaa ja kertoa lehden lukijoille Raamatun teksteistä sekä vanhoillislestadiolaisesta uskonkäsityksestä. Määrällisesti kirjoittajista vain pieni vähemmistö oli pappeja, eli vuoden 1990 aikana lehdessä pääsi ääneen huomattavasti useampi yksittäinen maallikkopuhuja kuin pappi. Hartauskirjoitukset eivät olleet myöskään esimerkiksi SRK:n johtokunnalle suora keino käyttää valtaa, koska jäsenistä vain kolme kirjoitti hartauskirjoituksia vuonna 1990.

Hartauskirjoituksista oli linjattu 1950-luvulla lehteä perustettaessa, että niiden kirjoittajina tulisi käyttää yhtä paljon pappeja ja maallikoita.¹²⁷ Vuonna 1990 kaikista hartauskirjoituksista selvä enemmistö oli kuitenkin maallikoiden kirjoittamia, kun papiksi vihityt kirjoittivat yhteensä 129 kirjoituksesta vain 39. Sana sunnuntaiksi tai juhlapyhäksi-teksteissä määrät jakaantuivat tasaisemmin, vaikka niidenkään suhteen ei päästy täysin tasatilanteeseen.¹²⁸ *Päi-*

¹²⁴ Ari-Pekka Palolan sähköposti 29.1.2020.

¹²⁵ Papeiksi on laskettu kaikki kirjoittajat, joiden pappisvihkimyksestä löytyy tieto teoksesta Suomen teologit 1990, loput kirjoittajat on tulkittu maallikkopuhujiksi.

¹²⁶ Määttä 1991, 360–361. Kirjoittajista johtokuntaan kuuluivat Kyösti Heikkilä, Heino Rontti ja Pentti Saulio.

¹²⁷ Palola 2001, 29.

¹²⁸ Taulukko 1.

vämiehen linjaus maallikoiden ja pappien tasapuolisuudesta ei siis toteutunut vuoden 1990 lehdissä hartauskirjoitusten kokonaismäärän osalta.

3.2 Miesten muu uskonnollinen osallistuminen

Päivämiehen mukaan tavallisilla vanhoillislestadiolaisilla miehillä oli tärkeä rooli herätysliikkeen käytännön arjessa. Esimerkiksi rauhanyhdistysten toimitalojen rakentaminen ja remontointi olivat miehille keino tuoda oma panoksensa uskonnollisen yhteisön hyväksi. Lehden mukaan kyse oli ”Jumalan valtakunnan työstä, jossa usko rakkauden kautta tekee työtä” eli talkoo- ja rakennustyö oli kaikille vanhoillislestadiolaisille miehille sopivaa uskonnollista toimintaa.¹²⁹ Usko ja rakkaus synnyttivät vanhoillislestadiolaisissa halun tehdä työtä herätysliikkeen yhteiseksi hyväksi.

Päivämies kirjoitti talkootyön tärkeydestä esimerkiksi seuraavasti:

- - toivovat, että mahdollisimman monet veljet ja sisaret voisivat antaa oman panoksensa majoitustilojen rakennusvaiheessa. Näin voitaisiin säästää työkuksannuksissa ja rakentaminen kävisi sujuvammin.¹³⁰

Lehden mukaan talkootyö oli tarpeen nimenomaan taloudelliselta kannalta, kun ei tarvinnut maksaa palkkaa työntekijöille. Tämän vuoksi talkooprojekteja kannatti nostaa lehdessä esille positiivisessa valossa, jotta talkoolaisia saataisiin lisää. Talkoiden yhteydessä lehti korosti myös niiden sosiaalista ja ihmisiä yhdistävää luonnetta, esimerkiksi Pudasjärven Rauhanyhdistyksen saneeraustöistä kertovassa jutussa paikalla olleet talkoomiehet totesivat hyvien talkoiden alkavan aina kahvilla.¹³¹

Myös Pudasjärven rakennustoimikunnan valvojana ja sihteerinä toiminut Osmo Sarajärvi kertoi lehden haastattelussa talkoista positiiviseen sävyyn:

”Työn alkuvaihetta on sävyttänyt talkooväen suuri innostus ja iloinen mieli. Innostus on näkynyt itse työn teossa ja lisäksi talkootyöhön on osallistuttu myös oman työvuoron ulkopuolellakin.”¹³²

Sarajärvi korosti innokkuutta talkootyön teossa kertoen joidenkin tulleen talkoisiin jopa silloin, kun ei olisi tarvinnut. Kirjoituksella *Päivämies* nosti ihanteeksi ahkeran ja aktiivisesti osallistuvan uskovan.

Myös Kivijärven Rauhanyhdistyksen uuden toimitalon valmistumisesta kertova kirjoitus totesi: ”talkoohenki ei ole sammunut missään vaiheessa [rakennustöitä]”.¹³³ Omien jäsentensä rahoitukseen ja vapaaehtoistyöhön perustuvalla herätysliikkeelle olikin tärkeää kuvata rakennusprojekteja positiivisesti, jotta tulevatkin työt saisivat tekijänsä. Vapaaehtoistyön ne-

¹²⁹ PM 25/20.6.1990 Laajennus ja saneeraustyö edistyy Pudasjärvellä (Antti Kemppainen).

¹³⁰ PM 19/9.5.1990 Rakennustyöt käynnistyivät Maitoisissa (Jouko Haapsaari).

¹³¹ PM 25/20.6.1990 Laajennus ja saneeraustyö edistyy Pudasjärvellä (Antti Kemppainen).

¹³² PM 25/20.6.1990 Laajennus ja saneeraustyö edistyy Pudasjärvellä (Antti Kemppainen).

¹³³ PM 3/17.1.1990 Kivijärven rauhanyhdistykselle valmistumassa uusi toimitalo (Airu Pohjonen).

gatiivisista puolista lehti totesi, että ”työhön lähteminen saattaa joskus olla vaikeaa, mutta aina työn tekemisestä jää kiitollinen mieli.”¹³⁴ Näin *Päivämies* osoitti, että vaikka työt eivät huvittaisikaan, viimeistään niiden jälkeen pitäisi olla hyvä mieli siitä, että oli tullut kuitenkin lähdettyä rauhanyhdistyksen työhön.

Päivämiehen mukaan oli mahdollista tukea herätysliikkeen työtä myös rahallisesti. Vuonna 1990 lehdessä oli runsaasti esillä Reisjärven opiston joukkovelkakirjalainan hankinta. Toukokuussa lehti kirjoitti yksityiskohtaisesti siitä, mitä joukkovelkakirjalaina tarkoitti ja mihin rahaa käytettäisiin, lisäksi kerrottiin mahdollisuudesta myös tavalliseen rahalahjoitukseen sekä opiston tilinumerot. Myöhemmin *Päivämies* kirjoitti muistutushenkisiä kirjoituksia asiasta sekä raportoi tavoitteen etenemisestä. Joukkovelkakirjalainan yhtenä perusteena oli se, että ”nykyiset pankkilainojen korot ovat hyvin korkeita”.¹³⁵

Kampanja oli suunnattu kaikille lehden lukijoille, mutta voi arvioida miesten olleen sille tärkeä kohde, sillä vuonna 1990 naisten keskimääräiset tulot olivat alle 75 prosenttia miesten vastaavista.¹³⁶ Koska vanhoillislestadiolaiset naiset olivat usein kotiäitejä, olivat miesten tulot todennäköisesti senkin vuoksi keskimäärin naisia suuremmat. Kampanjan taustalla saattoi vaikuttaa myös alkamassa ollut 1990-luvun lama, kun lainaa pyydettiin pankin sijaan yksityishenkilöiltä.

Rakennustöistä kertovien kirjoitusten yhteyteen nostetuissa kuvissa *Päivämies* esitteli miehet konkreettisesti työn touhussa. Esimerkiksi Kivijärven talkoolaiset työskentelivät lehden kuvassa rakennuksen katolla ja toisen kirjoituksen kuvassa talkoomiehet täyttivät perustuksia. Pudasjärven talkoista kertovan kirjoituksen kuvituksessa mies tasapainoili rakennustelineen päällä hieman vaarallisen näköisesti kiinnittämässä jotakin katon rajaan.¹³⁷ Lehden mukaan rakentaminen ja remontointi olivat pääasiassa miesten töitä, eikä esimerkiksi rakennustelineeltä putoaminen vaikuttanut pelottavan lehden kuvaamaa miestä. Kuva-aineiston perusteella vanhoillislestadiolainen mies oli rohkea ja voimakas maskuliininen hahmo.

¹³⁴ PM 17/25.4.1990 Uskovainen nuori ja vapaa-aika (Anneli Pitkänen ja Päivi Pesonen).

¹³⁵ PM 18/2.5.1990 Joukkovelkakirjalaina on eräs mahdollisuus tukea Reisjärven opiston laajennushanketta (nimetön); PM 34/22.8.1990 Nyt on aika; PM 38/19.9.1990 Joukkovelkakirjalainan tavoitteesta kolmannes saavutettu; PM 43/24.10.1990 Reisjärven opiston laajennustyöt etenevät.

¹³⁶ Haataja & al. 2007, 146.

¹³⁷ PM 3/17.1.1990 Kivijärven rauhanyhdistykselle valmistumassa uusi toimitalo (Aira Pohjonen); PM 19/9.5.1990 Rakennustyöt käynnistyivät Maitoisissa (Jouko Haapsaari); PM 25/20.6.1990 Laajennus ja saneeraustyö edistyy Pudasjärvellä (Antti Kempainen).

Vanhoillislestadiolaiset miehet saattoivat toimia omassa rauhanyhdistyksessään myös muissa tehtävissä. *Päivämies* mainitsi kirjoituksissaan esimerkiksi miehiä, jotka toimivat seuroissa isäntävuorossa. Väinö Piippo myi seurojen väliajalla SRK:n julkaisuja, kuten saarnakasetteja ja hartauskirjoja. Miehet auttoivat lisäksi seurojen keittiötehtävissä, kuten lehden kuva ”pojat mieluisassa tehtävässä keittiön puolella” osoitti. Miesten toimimisesta keittiövuoroissa mainitsi myös seuravieraiden ruokatarjoilusta vastannut Virva Juvonen:

–Miespuolisten keittiövuorolaisten mukanaolo ihmetytti paikallisia kouluruokailuemäntiä. Salaatinvalmistus ja sämpylöiden täyttö sopivat hyvin veljien tehtäviksi. Kapusta on sentään vielä tukevasti sisarten käsissä, naurahti Virva.¹³⁸

Lehti osoitti, että vanhoillislestadiolaiset miehet saattoivat toimia puhujan tehtävän lisäksi monissa muissakin tehtävissä herätysliikkeen parissa, myös keittiötöissä siinä missä naisetkin. Toisaalta Juvosen kommentin perusteella miehet olivat keittiössä enemmän naisten auttelijoita, kuin itsenäisesti toimivia työntekijöitä. Mielenkiintoista oli kuitenkin se, että kouluruokailuemäntinä työskentelevät naiset olivat hämmästellleet vanhoillislestadiolaisten miesten osallistumista keittiötöihin. Tämä viittasi siihen, että herätysliikkeen työnjako tässä asiassa oli jokseenkin edistyksellinen tuona aikana, kun myös vanhoillislestadiolaiset miehet osallistui-
vat seurojen keittiötehtäviin.

Lehden perusteella yksi miesten uskonnollisuuden käytännön toteutumisen muoto oli SRK:n julkaisemien lehtien, kuten *Päivämiehen* ja *Siionin lähetyslehden* lukeminen. Jukka Palolan *Päivämiestä* herätysliikelehtenä tarkastelevan tutkimuksen mukaan lehti tuki vanhoillislestadiolaisten uskovien välistä yhteyttä ja yhteisöllisyyttä sekä henkilökohtaista uskonnollisuutta. Lisäksi tavoitteena oli välittää vanhoillislestadiolainen usko ja elämäntapa lapsille ja nuorille.¹³⁹

SRK:n julkaisuviikolla *Päivämiehessä* kirjoitettiin runsaasti SRK:n julkaisujen, kuten lehtien hyödyllisyydestä. Tavoitteena oli myös uusien tilaajien saaminen. Päätoimittaja Pentti Vinnurva kertoi, että lapsille voisi tilata lehtiä myös omalla nimellä. Hänen mukaansa ”tämä juurruttaa lasten sydämiin rakkauden lehteen” ja aikuisenakin he pitäisivät lehtien tilausta tärkeänä. Samaan lehteen haastateltu *Päivämiehen* entinen päätoimittaja Eino Kimpimäki oli

¹³⁸ PM 8/22.2.1990 Uskonvanhurskaus ja elämän vanhurskaus (Pekka Huhtala & al.); PM 43/24.10.1990 Nuorisopäivät Kannuksessa (Kaarina Pöyhtäri); PM 44/31.10.1990 Elämämme kalleimman asian äärellä – Seurakuntapäivät Nivalassa (Raimo Österberg ja Tuula Kämäräinen); PM 46/14.11.1990 Syysseurakuvia Kouvolasta (Erkki Hirvisuo).

¹³⁹ Palola 2001, 39–40, 91.

samoilla linjoilla Vinnurvan kanssa.¹⁴⁰ *Päivämiestä* käsittelevän tutkimuksen mukaan lehden tilaaminen olikin useille lukijoille tapa, johon oli opittu jo lapsuudessa.¹⁴¹

Päivämies haastatteli tavallisia vanhoillislestadiolaisia miehiä SRK:n julkaisemien lehtien lukemisesta. Työkäinen Aimo Mikkola kertoi haastattelussa toisaalta lukevansa näitä lehtiä vain selailen, toisaalta taas lehdissä oli hänen mukaansa ”uskoa vahvistavia” kirjoituksia ja ”mielenkiintoa herättäviä asioita”. Opiskelija Kimmo Vähäyjylkkä kertoi lukevansa merkittävän osan *Päivämiehestä* aina sen tullessa ja saavansa lehdestä tietoa esimerkiksi seurata-pahtumista ja ajankohtaisista kysymyksistä.¹⁴²

Vähäyjylkkä toivoi lehteen myös keskustelupalstaa ajankohtaisista aiheista, ”etteivät kantaa ottavat kirjoitukset jäisi pelkästään pääkirjoituksen varaan”.¹⁴³ Kommentti viittasi siihen, etteivät kaikki näkemykset ehkä päässeet lehdessä esille, vaan asioita käsiteltiin vain lehden toimituksen tuottamissa kirjoituksissa valitusta näkökulmasta.

Oman herätysliikkeen uskonnollisten lehtien lukeminen oli *Päivämiehen* perusteella säännöllinen osa vanhoillislestadiolaisten miesten elämää. Toisaalta kaikki lehtien lukemista käsittelevät kirjoitukset olivat myös mainoksia, jolla tähdättiin siihen, että lehtien tilaamisesta ja lukemisesta tulisi osa kaikkien vanhoillislestadiolaisten arkea ja lehden tilaajamäärät kasvaisivat.

Vaikka vanhoillislestadiolainen herätysliike on toiminut evankelis-luterilaisen kirkon sisällä, pääasiallinen uskonnonharjoittamisen tapa on ollut oman herätysliikkeen järjestämissä seuroissa käyminen kirkon toimintaan osallistumisen sijaan.¹⁴⁴ Vuonna 1990 Suomessa toimi 221 rauhanyhdistystä, jotka järjestivät yhteensä 10 537 seuratilaisuutta. Näihin seuroihin osallistui SRK:n vuosikertomuksen perusteella kymmeniä tuhansia ihmisiä, lisäksi muutakin toimintaa ”oli runsaasti”.¹⁴⁵

Johanna Lumijärvi on käsitellyt Tampereen hiippakunnan alueella asuneiden vanhoillislestadiolaisten jumalanpalveluselämää pro gradu -tutkielmassaan. Tutkimuksen kyselyt on tehty vuonna 1991, joten tilanne on todennäköisesti ollut samankaltainen myös vuonna 1990.

¹⁴⁰ PM 5/31.1.1990 Jokaisessa lehdessä uskonkilvoituksen kannalta läheistä ja ajankohtaista asiaa; Lehtien henkilökohtainen tarjoaminen tuo tulosta (Toivo Määttä).

¹⁴¹ Palola 2001, 109.

¹⁴² PM 6/7.2.1990 Mitä luet *Päivämiehestä*, Siionin kevästä ja Siionin lähetyslehdessä? (Raija Tuomaala).

¹⁴³ PM 6/7.2.1990 Mitä luet *Päivämiehestä*, Siionin kevästä ja Siionin lähetyslehdessä? (Raija Tuomaala).

¹⁴⁴ Nykänen 2012, 70.

¹⁴⁵ Määttä 1991, 366.

Vaikka Suomen sisällä alueiden kesken voi olla eroavaisuuksia, voi tästä tutkimuksesta kuitenkin saada suuntaa antavan käsityksen vanhoillislestadiolaisten ajatuksista jumalanpalveluselämään liittyen.¹⁴⁶

Lumijärven mukaan vanhoillislestadiolaiset kokivat enemmän yhteyttä Jumalaan herätysliikkeen omista seuratilaisuuksissa kuin evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluksissa. Jumalanpalvelus ei voinut korvata seuroja, vaan jumalanpalveluksessa käytiin seurojen lisäksi. Seuroissa tärkeää oli myös tilaisuuden sosiaalinen merkitys, sillä siellä tapasi toisia vanhoillislestadiolaisia. Vastanneista 15 % osallistui jumalanpalvelukseen vähintään kerran kuussa. Jos jumalanpalvelukseen osallistuttiin, kyseinen tilaisuus oli usein sidoksissa rauhanyhdistyksen toimintaan. Osallistumattomuuteen vaikutti myös se, jos pappi ei kuulunut vanhoillislestadiolaiseen herätysliikkeeseen tai oli naispuolinen.¹⁴⁷

Myös *Päivämiehen* perusteella seuratilaisuudet olivat merkittävin uskonnollisen osallistumisen muoto vanhoillislestadiolaisille miehille. Lehti näytti sivuillaan, että toiminnassa oli mukana monenlaisia ja eri-ikäisiä miehiä. Esimerkiksi Reisjärven loppiaispäivillä lehti haastatteli sekä paikalle saapuneita nuoria poikia että nuoren perheen isää. Lehden mukaan ”uskonelämälle ei ole hyväksi jäädä usein pois seuroista - -”, eli *Päivämies* toi myös suoraan esille sen, että vanhoillislestadiolaisen oli tarpeellista käydä seuroissa säännöllisesti.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Lumijärvi 1995.

¹⁴⁷ Lumijärvi 1995, 73–77, 87, 97–99.

¹⁴⁸ PM 3/17.1.1990 Kasvaminen Kristuksen armossa ja tuntemisessa (Marjo Ijäs & al.); PM 17/25.4.1990 Uskovainen nuori ja vapaa-aika (Anneli Pitkänen ja Päivi Pesonen).

Kuva 3. Jumalan lapsi tarvitsee matkaystäviä, PM 36/1990.

Päivämies julkaisi seuratilaisuuksista usein myös kuvia penkeissä istuvista ihmisistä, ja niistäkin oli nähtävissä paikalla olleen eri-ikäisiä miehiä. Runsaaseen seuraväkeä penkeissä istumassa esittävään kuvitukseen kiinnitettiin huomiota myös *Päivämiestä* koskevassa tutkimuksessa.¹⁴⁹ Usein lehti korosti erikseen nuorten osallistumista, kuten yllä olevassa kuvassa ja sen kuvatekstissä. Kuvassa nuoret miehet kuvattiin istumassa siistissä rivissä, keskittyneenä puhetta kuunnellen ja katse oletettavasti puhujaan kohdistuneena (kuva 3). Kuvilla lehti vahvisti kuvaa seuroihin ja muuhun rauhanyhdistyksen toimintaan osallistumista tärkeänä pitävistä vanhoillislestadiolaisista miehistä sekä esimerkiksi nuorten aktiivisesta mukanaolosta.

Päivämiehen mukaan miehet halusivat tuoda myös lapsensa herätysliikkeen toiminnan piiriin. Alajärven kesäseuroihin saapunut seitsemän lapsen isä Martti Metsälä kertoi rauhanyhdistyksen pyhäkoulu- päiväkerho- ja raamattuluokkatoiminnan olevan tärkeitä työmuotoja ja ”juurruttamassa lapsiamme ja nuoriamme Jumalan valtakunnan yhteyteen”. SRK:n vuosikertomuksessa todettiin esimerkiksi pyhäkoulussa olleen viikoittain noin 14 000 lasta ja nuorta.¹⁵⁰

Tilastokeskus tutki vuosina 1981 ja 1991 suomalaisten vapaa-ajan viettoa. Aineistossa käsiteltiin myös osallistumista hengellisiin tilaisuuksiin sekä uskonnollisessa yhdistyksessä

¹⁴⁹ Palola 2001, 94.

¹⁵⁰ PM 31/1.8.1990 Alajärvelle muuttaneiden kokemuksia (Pentti Hietala); Määttä 1991, 374.

toimimista. Vuodesta 1990 ei tilastoja tehty, mutta 1981 ja 1991 erojen pohjalta on mahdollista arvioida myös vuoden 1990 tilannetta. Vuonna 1981 10 vuotta täyttäneistä miehistä 52 % oli osallistunut vuoden aikana hengelliseen tilaisuuteen, vuonna 1991 osuus oli enää 44 %. Todennäköisesti vuoden 1990 tilanne oli samankaltainen kuin vuoden 1991, eli hengellisiin tilaisuuksiin osallistuminen oli noin kymmenessä vuodessa vähentynyt merkittävästi.¹⁵¹

Vuonna 1981 uskonnollisen yhdistyksen toimintaan oli osallistunut 6 % suomalaisista yli 10-vuotiaista miehistä. Vuonna 1991 osuus oli enää 4 %; vähenemistä oli siis tapahtunut myös tässä toiminnassa ja osuus oli molempien vuosien osalta hyvin pieni. 1990 uskonnollisten yhdistysten toimintaan osallistuneiden miesten määrä oli todennäköisesti lähellä vuoden 1991 prosenttiosuutta.¹⁵²

Päivämiehen ja SRK:n vuosikertomuksen perusteella erilaista hengellistä toimintaa järjestettiin rauhanyhdistyksillä ympäri Suomea hyvin aktiivisesti. Todennäköisesti vanhoillislestadiolaiset miehet osallistuivat hengellisiin tilaisuuksiin ja uskonnollisen yhdistyksensä eli paikallisten rauhanyhdistysten toimintaan siis huomattavasti ei-vanhoillislestadiolaisia miehiä useammin. Lehden perusteella erilaiset työvuorot ja vastuutehtävät sitoutuivat miehiä toimimaan aktiivisesti oman herätysliikkeen parissa. Talkoot ja muu käytännön työ olivat tärkeitä myös siksi, että vanhoillislestadiolaisten piti itse rahoittaa paikallisten yhdistysten toiminta ja tilat.

4. Mies yhteisönsä jäsenenä

4.1 Yhteiskunnallinen toimija

Vanhoillislestadiolaisuuden poliittista teologiaa tutkineen Tapio Nykäsen mukaan vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä on nähtävissä pitkä ”esivaltauskollisuuden” perinne. Herätysliikkeen jäsenen tulee olla esivallalle kuuliainen, sillä sen valta tulee Jumalalta. Esivaltaa edustavat esimerkiksi valtionjohto tai vaikkapa opettajat kouluissa.¹⁵³

Vaikka Nykäsen tutkimus pohjautuu pitkälti 2000-luvulla tuotettuun aineistoon, Nykäsen kuvaama opetus esivallan kunnioittamisesta oli selvästi nähtävissä myös vuoden 1990 *Päivämiehessä*. Lehti kirjoitti esimerkiksi Yli-Iin alueellisen nuorisotyöpäivän alustuksesta ”Esivallan kunnioittaminen” ja siitä käydystä keskustelusta korostaen, että esivallalle tuli olla kuuliainen. Erikseen mainittiin ”Jumalan huoneen hallitus”, eli SRK:n johtokunta.¹⁵⁴ Kirjoitus

¹⁵¹ Vapaa-ajan osallistuminen: Muut harrastukset, 2018.

¹⁵² Vapaa-ajan osallistuminen: Tapahtumat ja tilaisuudet: Osallistuminen yhdistystoimintaan tai vastaavaan vuosina 1981, 1991 ja 2002, 2018.

¹⁵³ Nykänen 2012, 172–173.

¹⁵⁴ PM 45/7.11.1990 Esivalta on Jumalalta (Maija-Liisa Turtinen).

kehotti siis osaltaan olemaan kuuliainen myös johtokunnalle ja kunnioittamaan sen tekemiä päätöksiä.

Äänestämisestä ja yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta lehti totesi:

Jumalan lapset ovat edustettuina monilla yhteiskuntaelämän aloilla. Heidän näkemyksiään kunnioitetaan. Nuortenkin tulee äänestää vaaleissa, jotta mahdollisuuksien mukaan uskovaisia edustajia pääsisi edelleenkin vaikuttamaan yhteisten asioiden päätösten tekoon.¹⁵⁵

Päivämiehen kirjoituksen perusteella herätysliikkeessä koettiin tärkeäksi, että yhteisiin asioihin vaikutettiin äänestämällä. Kirjoitus viittasi siihen suuntaan, että vanhoillislestadiolaisten odotettiin äänestävän toista liikkeeseen kuuluvaa, mikäli mahdollista. Näin pyrittiin siis edistämään herätysliikkeen edustajien pääsyä yhteiskunnallisiin tehtäviin. Toisaalta taas vanhoillislestadiolaisten edustajien oletettiin todennäköisesti myös ajavan herätysliikkeessä tärkeinä pidettyjä asioita. Lehti kannusti vanhoillislestadiolaisten äänestämiseen myös toteamalla, että heidän näkemyksiään kunnioitettiin yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa.

Nuorille suunnatusta harrastuksista ja vapaa-ajan käyttöä käsitelleestä alustuksesta lehti kirjoitti: ”Luonnonsuojeluliikkeisiin ei ole syytä liittyä niiden mielenosoituksellisten ja esivallan vastaan nousevien piirteiden vuoksi - -”.¹⁵⁶ Aktiivisuus oli lehden mukaan siis hyväksi, mutta esivallan kunnioitus tuli säilyttää. Mielenosoituksellisia tai muita viranomaisia haastavia asioita tuli välttää.

Erityisesti lehdessä julkaistuissa onnittelu- ja muistokirjoituksissa tuotiin esille yksittäisten vanhoillislestadiolaisten miesten osuutta yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Esimerkiksi Raimo Vesalammen muistokirjoituksessa todettiin lyhyesti hänen olleen ”mukana monissa kunnallisissa ja seurakunnallisissa luottamustehtävissä.” ja Tuomas Niskasen 80-vuotisonnittelussa hänen kerrottiin osallistuneen erilaisiin yhteiskunnallisiin luottamustoimiin ja lautakuntiin sekä seurakunnan luottamustehtäviin.¹⁵⁷

Yhteiskunnallisten luottamustehtävien yleisyydestä saattoi kertoa myös aviopuolisoiden virkistyspäivästä lehteen nostettu ajatus kiireen luonnollisista syistä: ”Isillä on usein yhteiskunnallisia luottamustoimia, jotka usein on hoidettava iltaisin työajan päätyttyä.”¹⁵⁸ Huomiolarvoista oli se, että kirjoituksen mukaan luottamustehtävät olivat siis nimenomaan isien eli miesten aluetta. Lehdessä kaikki maininnat miesten luottamustehtävistä olivat usein lyhyitä, mutta toistuiivat samantyyppisinä.

¹⁵⁵ PM 45/7.11.1990 Esivalta on Jumalalta (Maija-Liisa Turtinen).

¹⁵⁶ PM 13/28.3.1990 Oikeasta vapaa-ajan vietosta (Aila Ratinen).

¹⁵⁷ PM 5/31.1.1990 Tuomas Niskanen 80 vuotta; PM 29/18.7.1990 Raimo Vesalampi vanhurskasten lepoon.

¹⁵⁸ PM 24/13.6.1990 Puhuen ja kuunnellen (Urpo Rontti).

Päivämies halusi tuoda esille vanhoillislestadiolaisten miesten osuutta yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa sekä osoittaa heidän aktiivisuuttaan sen suhteen. Toisaalta tämä ei lehden perusteella ollut miesten elämässä olennaisinta, minkä vuoksi yhteiskunnallinen toiminta tuli usein vain todettua muutamalla lauseella. *Päivämies* korosti, että kaikkein tärkeintä ja keskeisintä elämässä oli usko, jolla tarkoitettiin nimenomaan vanhoillislestadiolaista uskoa. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen oli kuitenkin merkityksellistä, koska siten vanhoillislestadiolaiset toivat oman näkökulmansa mukaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja herätysliikkeen asema vahvistui.

Evankelis-luterilainen kirkko koettiin herätysliikkeessä eräänlaiseksi osaksi esivaltaa ja kirkon katsottiin toimivan vanhoillislestadiolaisuutta suojaavana kuorena. *Päivämiestä* käsittelevässä tutkimuksessa todetaan lehden tehtäväksi ”pitää esillä kansankirkon arvoa”. *Päivämies* onkin perinteisesti kirjoittanut runsaasti kirkolliskokouksesta, vaikkei muuten kommentoikaan kirkkopoliittikkaa kovin aktiivisesti.¹⁵⁹

Myös vuonna 1990 lehdessä seurattiin tiiviisti evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokousta sekä kehoitettiin äänestämään seurakuntavaaleissa. Kirkolliskokous nostettiin lehdessä pääkirjoituksen aiheeksi sekä kevät- että syyskaudella.¹⁶⁰ Lisäksi lehti kirjoitti kirkolliskokouksesta sekä keväällä että syksyllä kahden aukeaman verran.¹⁶¹ Vuoden 1990 kirkolliskokous käsittelee piispanviran avaamista naisille ja aihepiiri oli vahvasti esillä myös *Päivämies* -lehdessä. Kirkolliskokousta käsittelevän kirjoituksen alussa lehti totesi äänestyksen olleen varsin täpärä, vain 2 ei-ääntä lisää olisi estänyt naisten piispuuden.¹⁶²

Vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen naispappeuskeskustelua pro gradu -tutkielmassaan käsitelleen Mari Leppäsen mukaan naispappeudesta ei juurikaan keskusteltu 1990-luvulla eikä asiaa koettu tärkeäksi.¹⁶³ Tämän perusteella olikin poikkeuksellista, että *Päivämies* nosti asian näkyvästi esille naispiispuus-kysymyksen yhteydessä.

Päivämies julkaisi kokonaisuudessaan vanhoillislestadiolaisten kirkolliskokousedustajien Erkki Reinikaisen ja Keijo Nissilän puheenvuorot, jotka oli pidetty naispiispuuden käsitelyn yhteydessä. Puheenvuorojen yhteydessä julkaistussa kuvassa olivat kuvatekstin mukaan Oulun hiippakunnan naispiispuutta vastaan äänestäneet edustajat.¹⁶⁴ Lisäksi lehti julkaisi Erk-

¹⁵⁹ Palola 2001, 111.

¹⁶⁰ PM 20/16.5.1990 Vanhan testamentin käännösehdotus sai kiitosta ja moitteita (Pentti Vinnurva); PM 42/17.10.1990 Seurakuntavaalit lähestyvät; PM 46/14.11.1990 Siviilipalvelulaki valmisteilla (Pentti Vinnurva).

¹⁶¹ PM 20/16.5.1990; PM 46/14.11.1990.

¹⁶² PM 20/16.5.1990 Kirkolliskokous hyväksyi naispiispuuden (Pekka Vuonokari).

¹⁶³ Leppänen 2011, 65.

¹⁶⁴ PM 20/16.5.1990 Kirkolliskokouksessa käytettyjä puheenvuoroja.

ki Reinikaisen ja Arvo Silventoisen eriävän mielipiteen naispiispuuskysymykseen. Eriävässä mielipiteessä todettiin esimerkiksi seuraavaa:

”Tehtyä virkaratkaisua ns. naispappeuskysymyksessä on pidettävä vääränä oppina ja opillisena lankeemuksena. On sangen kyseenalaista se, tuleeko kirkon jatkaa tällä opillisen lankeemuksen tiellä (johdonmukaisesti!).”¹⁶⁵

Antamalla vanhoillislestadiolaisille kirkolliskokousedustajille runsaasti tilaa lehdessä *Päivämies* halusi välittää lukijoilleen tietoa siitä, miten liikkeen omat edustajat kirkolliskokouksessa toimivat ja miten he edistävät herätysliikkeen asiaa koko kirkon tasolla. Kaikki kirjoituksissa mainitut kirkolliskokousedustajat eivät välttämättä olleet vanhoillislestadiolaisia, mutta jakoivat saman näkemyksen herätysliikkeen edustajien kanssa.

Eriävässä mielipiteessä Reinikainen ja Silventoinen toivat voimakkaasti esille näkemyksensä siitä, että naispappeus oli ”opillinen lankeemus”, joka olisi pitänyt korjata. Julkaisu- ja kirjoitusten perusteella *Päivämies* tuki voimakkaasti ajatusta siitä, että pappisvirka kuului vain miehille. Tämä näkyi myös esimerkiksi täpärän naispiispuus-äänestystuloksen korostamisessa.

Esittelemällä naispiispuutta vastaan äänestäneet erikseen lehden kuvatekstissä *Päivämies* ikään kuin nosti esille ”oikein” äänestäneet henkilöt. Piispa-asiassa esille nostetut herätysliikkeen edustajat olivat kaikki itse miehiä, joten vanhoillislestadiolaisten naisten ääni ei päässyt asiassa kuuluviin. Lehdestä välittyvän näkemyksen perusteella liikettä edustivat ulospäin ja esimerkiksi kirkon suuntaan vain vanhoillislestadiolaiset miehet. Siten myös naisten pappudesta ja piispuudesta vuonna 1990 liikkeessä keskustelivat julkisesti vain miehet.

Syksyn kokouksesta lehti nosti esille naispappeuskysymykseen liittynyttä omatunnon-suoja-kysymystä sekä tekeillä olevaa uutta raamatunkäännöstä. Lisäksi kokouksessa päätettiin ottaa siviilipalvelusmiehiä myös kirkon tehtäviin. Erkki Reinikainen oli jättänyt asiasta eriävän mielipiteen ja *Päivämies* julkaisi Reinikaisen keskustelussa käyttämän puheenvuoron, mutta ei itse eriävää mielipidettä. Keijo Nissilä saarnasi syksyn kirkolliskokouksen päätösjumalanpalveluksessa ja saarna julkaistiin kokonaisuudessaan lehdessä. Saarnassaan Nissilä käsittelee esimerkiksi raamatunkäännöstä ja sen haasteita vertaamalla kääntämistä miekan terän hiontaan. Nissilän mukaan taitamaton hionta pilasi terän miekasta, joka kuvasi kirkon ainoaa asetta, Jumalan sanaa.¹⁶⁶

¹⁶⁵ PM 20/16.5.1990 Eriävä mielipide (Erkki Reinikainen ja Arvo Silventoinen).

¹⁶⁶ PM 46/14.11.1990 Kirkolliskokous kokoontui Turussa (Pekka Vuonokari, Pentti Vinnurva); Erkki Reinikaisen puheenvuoro, Oikea sotavarustus (Keijo Nissilä).

Nissilä oli vihitty papiksi vuonna 1965 ja vuonna 1990 hän työskenteli Oulun hiippakunnan pääsihteerinä.¹⁶⁷ Tässä asemassa hänellä oli todennäköisesti vaikutusvaltaa sekä kirkon tasolla että omassa herätysliikkeessään. Saarnaaminen kirkolliskokouksessa oli tilaisuus päästä ottamaan hienovaraisesti kantaa uuden raamatunkäännöksen sekä muidenkin kokouksessa käsiteltyjen asioiden puolesta. Julkaisemalla saarnan *Päivämies* halusi välittää lukijoilleen sekä sen sisältöä että toisaalta viestiä siitä, että vanhoillislestadiolainen edustaja oli päässyt saarnaamaan tärkeällä paikalla eli välittämään vanhoillislestadiolaista, oikeaa uskoa.

Vuonna 1990 puheenaiheena puhujien kokouksessa oli uusi, tekeillä oleva raamatunkäännös. Vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä oli edelleen käytössä vuoden 1776 käännös ja kokouksessa todettiin tämän säilyvän yhä seuraraamattuna. *Päivämiehen* kirjoituksessa haastateltiin puhujia, jotka totesivat vanhan käännöksen olevan heille jo lapsuudesta asti tuttua, turvalliseksi koettua kieltä. Vaikeita ilmauksia esimerkiksi Einari Lepistö kertoi selittävänsä saarnoissaan siten, että lapset ja nuoretkin ne ymmärtäisivät.¹⁶⁸ Jos satoja vuosia vanha teksti ei auennut kuulijalle, sai puhuja samalla lisää valtaa selittäessään sen merkitystä seurapuheessaan.

Päivämies näki kirkon herätysliikkeestä erillisenä toimijana, minkä vuoksi kirkko asemoitui sen näkökulmasta enemmän yhteiskunnalliseksi instituutioksi. Varsin tarkkaa kirkolliskokouksesta raportointia vuonna 1990 selittänee naisten piispuuden ja pappeuden käsittely, joiden suhteen vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen kanta erosi kirkon linjasta. Sen vuoksi lehden oli tarpeellista pitää esillä vanhoillislestadiolaista käsitystä asiasta.

4.2 Mies työelämässä

Työelämä ja työn arvostus näkyi vahvasti *Päivämiehessä*. Lehti mainitsi usein kirjoituksissaan miesten ammatit ja julkaisi erikseen työelämästä kertovia kirjoituksia. Koko yhteiskunnan tasolla vuonna 1990 suomalaisista työikäisistä miehistä 56 prosenttia oli suorittanut perusastetta korkeamman tutkinnon. Palkansaajiksi merkityistä miehistä 38 % toimi teollisuuden ja tuotannon alalla, 24 % alempina toimihenkilöinä, 21 % ylempinä toimihenkilöinä tai johtotehtävissä, 15 % jakelu- ja palvelutyöntekijöinä ja 3 % maa-, metsä- ja kalataloudessa. Työttömyysaste oli yhteensä 3,4 % ja miehillä 4 %.¹⁶⁹

Useat *Päivämiehen* esittelemät ammatit vaativat työntekijältä erityistä vastuullisuutta tai pitkää koulutusta. Esimerkiksi lentokapteenina työskennellyt Seppo Jutila kertoi haastattelus-

¹⁶⁷ Suomen teologit 1990, 432.

¹⁶⁸ PM 1/4.1.1990 Jumalan sanan äärellä, Yleislinjat esillä keskustelussa (Hannu Heinänen); Seurakuntien palauteryhmissä (Niilo Kallioranta).

¹⁶⁹ Kolehmainen 1999, 57, 82, 302.

sa työstään ja siihen sisältyvästä suuresta vastuusta. Lehti kirjoitti, että lentäjän työssä ”ei pääse aina viikonloppuna seuroihin” ja muutenkin ”uskovaisten välinen kanssakäyminen jää vähäiseksi”. Mahdollisista vaaratilanteista Jutila totesi: ”Uskovaisena sitä muistaa, että kaikki tapahtumat ovat Taivaan Isän kädessä.”¹⁷⁰ Vanhoillislestadiolainen usko oli lehden mukaan miehille siis koko elämän perusta, myös työssä ollessaan sai luottaa Jumalan huolenpitoon.

Toinen vastuullinen ammatti oli lääkärin työ. *Päivämiehen* kirjoituksessa haastateltu Risto Kuosa oli parhaillaan erikoistumassa anestesia- ja lääketieteelliseksi. Lääkärin työhön liittyvästä kuolemasta Kuosa totesi:

Anestesia- ja lääketieteellinen joutuu erityisesti teho-osastoilla ja ensiapuosastoilla kohtaamaan päivittäin ajallisen elämän rajallisuuden. Se opettaa, miten tärkeää on joka hetki olla valmis siirtymään ajasta iäisyyteen. Nuoren ihmisen kuolema on aina vahva muistutus siitä, mikä on elämämme tärkein ja kallein asia.¹⁷¹

Kuosan mukaan lääkärin työtä saattoi kuitenkin tehdä ”uskovaisena turvallisella mielellä”, koska kaikkien potilaiden elämä oli lopulta Jumalan kädessä.¹⁷² *Päivämiehen* mukaan piti siis koko ajan olla valmiina siltä varalta, että kuolema tulisi yllättäen. Lehden kontekstissa tämä tarkoitti todennäköisesti sitä, että pysyi vanhoillislestadiolaisessa uskossa eikä ollut selvittämättömiä syntejä omallatunnollaan. Kuosan mukaan lääkärin työssä tuli tehdä parhaansa ja luottaa loput Jumalalle, joka viime kädessä oli vastuussa ihmisten elämästä ja kuolemasta.

Useissa töistä kertovissa kirjoituksissa nousi esille, että työt vaativat paljon poissaoloa kotoa. Esimerkiksi lentäjän työssä työajat olivat epäsäännöllisiä ja vaativat myös yöpoissaoloja. Jutilan mukaan vastapainona olivat vapaapäivät perheen kanssa, jolloin myös vaimo sai joskus arkivapaita. Lääkärinä työskennellyt Kuosa oli kuuden lapsen isä, ja totesi toisinaan yli 30-tuntisiksi venyvien työpäivien vierittävän vastuun perheestä vaimolle.¹⁷³

Miehet kävivät työssä ja toisaalta kokivat, että heidän panostaan olisi tarvittu työpaikan lisäksi enemmän myös kotona. Sama tema nousi esille myös Sallamari Hyrkäksen *Päivämiehen* naiskuvaa käsittelevässä työssä: miehen tuli löytää aikaa myös lapsille ja kotitöille.¹⁷⁴ Perhe-elämä ja arkeen osallistuminen olivat siis lehden perusteella tärkeitä asioita siitä huolimatta, että työ vei ison osan miesten päivästä. Kirjoituksissa näkyi kuitenkin vahva oletus siitä, että vaimolla oli mahdollisuus olla kotona ottamassa vastuuta arjen pyöryksestä.

Oman mainintansa lehdessä saivat myös vanhoillislestadiolaiset poliisit, kun *Päivämies* kirjoitti heidän yhteisistä virkistyspäivistään. Herätysliikkeeseen kuuluvia poliiseja oli lehden

¹⁷⁰ PM 8/22.2.1990 Tässä työssä tuntee itsensä tarpeelliseksi (Pia Vuolteenaho).

¹⁷¹ PM 39/26.9.1990 Lääkärin työ on ihmisten auttamista (Marjut Vannas).

¹⁷² PM 39/26.9.1990 Lääkärin työ on ihmisten auttamista (Marjut Vannas).

¹⁷³ PM 8/22.2.1990 Tässä työssä tuntee itsensä tarpeelliseksi (Pia Vuolteenaho); PM 39/26.9.1990 Lääkärin työ on ihmisten auttamista (Marjut Vannas).

¹⁷⁴ Hyrkäs 2018, 73.

arvion mukaan 50–80 henkilöä. Kirjoituksesta ei käynyt ilmi, oliko osa poliiseista mahdollisesti myös naisia. *Päivämies* totesi, että ennestään toisilleen tuntemattomia poliiseja yhdisti ”yhdenkaltainen usko, olemme heti tavatessamme kuin tuttavat.” Poliisin työnkuvasta lehdestä ei kerrottu, mutta kirjoituksessa todettiin esivallan olevan Jumalan säätämää ja sille tuli olla alamainen.¹⁷⁵ Vanhoillislestadiolaisuuden esivallan arvostusta onkin liikkeessä tuotu esille kirjoittamalla toistuvasti erilaisten viranhaltijoiden työtehtävistä omilla julkaisuissa.¹⁷⁶

Vanhoillislestadiolainen usko auttoi lehden mukaan tutustumisessa, koska jaetun uskon vuoksi ihmisillä oli valmiiksi jotakin yhteistä. Koska toisesta vanhoillislestadiolaisesta oli mahdollista olettaa hänellä olevan jokseenkin samat elämänarvot kuin itsellä, oli ainakin siinä mielessä kenties nopeampaa tutustua kuin liikkeen ulkopuoliseen ihmiseen. Kirjoituksella *Päivämies* korosti myös vanhoillislestadiolaisuudessa keskeisenä pidettyä uskon mukanaan tuomaa yhteisöllisyyttä ja me-henkeä.

Yhtenä ryhmänä lehdessä korostuivat erilaiset luontoon kytkeytyvät ammatit. Vuoden 1990 aikana *Päivämies* kirjoitti poromiehen ammatista peräti kahdesti. Toinen kirjoituksista oli muistelmatyyppinen, toisessa taas avattiin laajemmin nykyajan poronhoitokäytäntöjä. Tässä kirjoituksessa ei ollut mukana uskonnollista näkökulmaa, vaan kirjoitus oli lehdelle hieman epätyypillinen yleisellä tasolla liikkuva kertomus.¹⁷⁷ Poronhoito nousi esille ehkä myös sen vuoksi, että vuonna 1990 tuli voimaan uudistettu poronhoitolaki.¹⁷⁸ Kahdesta eri ajasta kertovilla jutuilla toisaalta myös osoitettiin, että porotalous oli yhä vuonna 1990 tavallinen elinkeino monille ihmisille.

Luontoon liittyvien työalojen sarjaa jatkoi kertomus metsänhoitajana työskentelevästä Markku Oikarisesta. Tämäkin kirjoitus keskittyi lähinnä metsänhoitajan työnkuvan esittelyyn, esimerkiksi metsän kasvua ja hakkuuta käsiteltiin tarkasti. Uskonnollinen näkökulma oli mukana vain kirjoituksen lopussa, jossa todettiin luonnon vaalimisen olevan ihmiselle annettu tehtävä.¹⁷⁹ Tässä näkyi ajatus Jumalan ihmiselle osoittamasta tehtävästä viljellä ja varjella maata.

¹⁷⁵ PM 23/6.6.1990 Poliisien virkistyspäivät Maitoisissa (Mikko Koivuneva).

¹⁷⁶ Nykänen 2012, 139.

¹⁷⁷ PM 27/12.9.1990 Poro- ja erämiehen taipaleelta (Eeva ja Rauni); PM 44/31.10.1990 Poroerotus on poromiehen elonkorjuuta (Teuvo Koskela).

¹⁷⁸ Poronhoitolaki 2020.

¹⁷⁹ PM 10/7.3.1990 Metsänhoito ja luonnonhoito ovat sopusoinnussa keskenään (Eero Alitalo).

Itsenäisyyspäivän alla *Päivämies* kirjoitti rajavartija Ari Oikarisen työstä. Ajankohta ei todennäköisesti ollut sattumaa, vaan itsenäisyyden juhlimisen alla lehti halusi nostaa esille henkilön, jonka työ liittyi nykyaikaiseen oman alueen puolustamiseen ja vartiointiin. Myös tässä kirjoituksessa nousi esille poronhoito, joka oli Oikarisen harrastus ja lisä perheen elantoon. Lehden mukaan Oikarisella oli mahdollisuus nauttia työn puolesta ”luonnon ihmeellisestä tarjonnasta”. Aivan kirjoituksen loppuun oli jälleen nostettu ajatus uskosta: ”Tärkein asia on uskomisen asia ja sen hoito”¹⁸⁰ Sitaatin sijoitus tekstin loppuun oli kuin välttämätön, asiaan kuuluva lisäys muuten maallisemmissa asioissa liikkuvaan kirjoitukseen.

Poromiesten, metsänhoitajan ja rajavartijan ammattien esittelyt kertoivat osaltaan myös siitä, että vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen kannatus oli vahvaa maaseudulla ja muilla syrjäisemmillä alueilla. Esimerkiksi poromies Antti Paadarista kertovassa kirjoituksessa mainittiin, ettei hänen kotinsa lähellä ollut tietä vielä vuonna 1990.¹⁸¹

Myös lehdessä esitelty ylitullivartijan työ liittyi osaltaan omasta kotimaasta ja sen turvallisuudesta huolehtimiseen. Tehtävässä toimineesta Tapani Ahosta kertoneessa kirjoituksessa korostui erityisesti hänen ahkeruutensa ja ehtivyytensä. Haasteelliseksi ja vaativaksi luonnehtimansa työn ohella 10 lapsen isä pyöritti marjatilaa ja toimi vastuutehtävissä myös rauhanyhdistyksellä: ”perheessä ei ole vapaa-ajan ongelmia”. Ahon mukaan oli tärkeää, että myös lapset saivat ”tuntuman työntekoon kotiympäristössä”. Samoin Yli-Iin alueellisesta nuorisotyöpäivästä kirjoitetussa jutussa *Päivämies* korosti työntöön merkityksen opettamista lapsille: ”On tarpeen, että lapset ja nuoret oppivat jo kotona työntöön ja heille annetaan vastuuta.”¹⁸²

Tullivartija Ahosta kertovassa jutussa *Päivämies* rakensi kuvaa ihanteellisesta miehestä, joka kävi vaativassa työssä, elätti suurta perhettään ja ehti vielä sivutoimiin ja vapaaehtoisuuteen herätysliikkeensä piirissä. Mitään negatiivisia puolia varsin kiireisessä elämässä ei kerrottu olevan. Lehti nosti lisäksi esille ajatusta siitä, että isälle oli tärkeää tutustuttaa myös lapset työntekoon.

¹⁸⁰ PM 49/5.12.1990 Rajavartijan työtä ja vapaa-aikaa (Timo Määttä).

¹⁸¹ PM 27/12.9.1990 Poro- ja erämiehen taipaleelta (Eeva ja Rauni).

¹⁸² PM 36/5.9.1990 Tullivartijana ja marjatililan hoitajana (Raili Honkala); PM 46/7.11.1990 Esivalta on Jumalalta (Marja-Liisa Turtinen).

Päivämies kirjoitti vuoden aikana useammista evankelis-luterilaisen kirkon työntekijöinä toimivista miehistä. Eniten kirjoituksessa kerrottiin papeista, joita on käsitelty jo edellä, mutta heidän lisäksi lehti kirjoitti muutaman kerran suntiona työskentelevistä miehistä. Lisäksi lehdessä mainittiin perheenisä, joka oli ammatiltaan kanttori ja tullut tekemään työvuo-
roa opistoseuroihin. Suntiosta kertovassa kirjoituksessa kerrottiin Muurolan kesäseuroista seurakunnan työntekijän näkökulmasta, toinen haastatelluista oli seurakunnan suntio Pentti Peteri. Kirjoituksessa ei kuitenkaan kerrottu Peterin työurasta, vaan hänen kommenttinsa koskivat Muurolan Rauhanyhdistyksen toimintaa.¹⁸³

Ennen joulua *Päivämiehessä* oli lähes aukeaman kokoinen juttu joulusta suntion työssä. Haastateltu seurakuntamestari Juhani Saukko kertoi miten esimerkiksi jouluaamun kellonsoitto ”pysähdyttää myös ajattelemaan joulun sanoman syvintä merkitystä, Jeesuksen syntymäjuhlaa” ja miten kynttilöiden loistaessa hautausmaalla ”voi hiljentyä ajattelemaan elämän pysyviä arvoja - -”. Kirjoituksen kuvituksessa Saukko kiipesi kellotorniin ja toisessa soitti suurta kirkonkelloa.¹⁸⁴ Kuvissa suntion työ näytti jännittävältä, ehkä jopa hieman vaaralliselta, kun hän kiipesi puisia portaita korkealle kellotorniin. Myös karvalakkipäinen Saukko poseeraa-
massa suuren kirkonkellon vierellä sai suntion työn näyttämään ”miehekkäältä työltä” ja fyysisesti raskaalta.

Evankelis-luterilaisen kirkon vanhoillislestadiolaisista työntekijöistä kirjoittamalla *Päivämies* toi esille kirkon tärkeyttä herätysliikkeelle ja sen jäsenille. Vanhoillislestadiolaisia miehiä toimi kirkossa myös muissa tehtävissä kuin pappeina. Kirkon ja uskon tärkeyden viestiä vahvistivat esimerkiksi haastatellun suntiona toimivan miehen kommentit joulun merkityksestä ja elämän pysyvistä arvoista.

Päivämiehen perusteella miehille sopiva ammatti oli myös kasvattajan tehtävä koulussa. Syksyn alussa lehti kirjoitti Ranuan kristillisen opiston englannin opettajana toimineesta John Bloomqvistista, joka oli tullut Minnesotasta muutamaksi vuodeksi opettamaan englannin kieltä. Bloomqvist oli tullut kielikurssinsa kanssa Kuusamon maakunnallisiin seuroihin ja kieltä opittiin kuuntelemalla seurapuheen tulkausta englanniksi. Lyhyessä jutussa käsiteltiin myös opettajan omaa vanhoillislestadiolaiseen uskoon kääntymistä.¹⁸⁵

¹⁸³ PM 33/15.8.1990 Muurolan kesäseuroissa seurakunnan työntekijänä (Paavo Heikkilä); PM 30/25.7.1990 Opistoseuroissa on tilaa (Leena Niskakangas).

¹⁸⁴ PM 51/19.12.1990 Joulun kellot kertovat (Pekka Tölli).

¹⁸⁵ PM 31/1.8.1990 Amerikkalainen Jon opettaa Ranualla (Urpo Rontti).

Syksyllä *Päivämies* julkaisi Urpo Rontin kirjoituksen koulun rehtorin työstä. Rontti kirjoitti joutuvansa usein rukoilemaan, jotta hänen toimenpiteensä koulussa veisivät lasten kasvatusta oikeaan suuntaan ja kasvatukseen sopivat tilanteet tulisi hyödynnettyä oikein. Myös kotien erilaiset kasvatustavoitteet ja opettajien maailmankatsomus oli kirjoituksen mukaan huomioitava. Kirjoitus oli positiivissävyinen, toisaalta Rontti tunnusti joskus masentuvansa ”vastoinkäymisistä ja arvostelusta” ja ”joskus sunnuntai-illan seuroissa saattavat olla huomiokset koulutunnit mielessä”. Kirjoituksessa pyydettiin vanhempia tekemään yhteistyötä opettajan kanssa ”silloinkin kun opettaja ei aina tunnu ymmärtävän lasta niin kuin vanhemmat toivovat”.¹⁸⁶

Rontin kommentit esimerkiksi opettajien erilaisista maailmankatsomuksista sekä tilanteesta, jossa opettaja ei ymmärrä lasta vanhempien toivomalla tavalla saattoivat ehkä liittyä jonkinlaiseen vanhoillislestadiolaisen ja valtakulttuurin yhteensovittamisen haasteisiin. Koulun rehtori oli johtaja-ammatti, tavallisina luokanopettajina työskentelevistä miehistä *Päivämiehesä* ei kyseisenä vuonna kirjoitettu. Toisaalta kirjoituksesta päätellen Rontti toimi myös tavallisena opettajana rehtorin tehtävien rinnalla.

Päivämies käsitteli erikseen työpaikan ihmissuhteita yhdessä kolumnissa. Kirjoituksessa tuotiin esille, että työntekijän tulisi olla rohkeasti oma itsensä, sillä ”- korvikekäyttäytymiset näkyvät minusta läpi”. Kirjoituksen mukaan työpaikoilla joutui joskus tinkimään omista tarpeista ja mielipiteistä ”yhteisen sovun hyväksi” eikä aina tarvitse saada omaa tahtoaan läpi. Lisäksi lehti korosti jokaisen oikeutta hyvään ja arvostavaan työpaikkaan sekä anteeksiannon ja unohtamisen tarpeellisuutta hyvien ihmissuhteiden säilyttämiseksi. *Päivämiehen* kirjoitus oli kuvitettu jonkinlaisella rakennustyömaa -kuvalla, jossa mieheltä näyttävä ihminen oli kii-venneenä rakennelman päälle.¹⁸⁷

Kuvituksen perusteella jutun voi tulkita olevan suunnattu erityisesti miehille. He työskentelivät naisia todennäköisemmin rakennustyömaalla ja koska vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä perheet olivat usein suuria, kävivät miehet myös tämän vuoksi luultavasti enemmän töissä kuin naiset. Itse tekstissä ei ollut sinänsä mitään erityisesti miehille suunnatuksi tulkittavaa. Kirjoituksen maininnat anteeksiannosta sekä omana itsenään olemisesta saattoivat tarkoittaa esimerkiksi sitä, että työpaikoilla miesten tulisi rohkeasti kertoa omasta uskostaan tai pitää sitä esillä. Ainakaan lehden mukaan ei voinut käyttäytyä oman uskon vastaisesti, vaan tarvittaessa oli kyettävä esimerkiksi antamaan työtovereille anteeksi.

¹⁸⁶ PM 33/15.8.1990 Koulunjohtajan työsaralta (Urpo Rontti).

¹⁸⁷ PM 43/24.10.1990 Ihmissuhteeni työpaikalla (Teuvo Koskela).

Päivämieheissä kirjoitettiin myös yleisesti työnteosta ja siihen suhtautumisesta. Lehden mukaan työn arvostus oli vähentynyt ja ”Kaikilla ei ole vastuuta.” Aiheeton poissaolo töistä oli työnantajalta varastamista ja työn pääasia ei ollut palkka, vaan työn tekemisen ilo. Lehti siteerasi Paavalia ja totesi, että ”Monet työnantajat ottavat mielellään töihin uskovaisia, koska he ovat kunnollisia työntekijöitä.”¹⁸⁸

Kirjoituksen perusteella *Päivämies* pyrki esittämään vanhoillislestadiolaisen miehen luotettavana ja vastuullisena työntekijänä, joka teki työtä mielellään. Vanhoillislestadiolainen oli lehden perusteella ei-vanhoillislestadiolaista, keskivertotyöntekijää vastuullisempi, minkä vuoksi *Päivämiehen* mukaan heitä myös arvostettiin työntekijöinä. Koska työ itsessään oli tärkeää ja arvostettavaa, oli todennäköisesti siis kaikenlainen työ yhtä arvokasta. Toisaalta *Päivämies* esitteli monenlaisissa ammateissa toimivia miehiä, mutta esimerkiksi vähemmän koulutusta vaativia töitä tekevistä miehistä ei kirjoitettu erikseen. Lehdessä ei mainittu vaikkapa tehdastyöntekijöinä toimivia miehiä, vaikka vuonna 1990 suuri osa suomalaisista miehistä toimi tällä alalla.

Koska *Päivämieheissä* miesten työt mainittiin usein ja työelämästä kirjoitettiin näin paljon, oli työnteko siis lehden mukaan tärkeä osa ihanteellisen vanhoillislestadiolaisen miehen elämää. Työttömistä tai jollakin tavoin työelämässä epäonnistuneista miehistä lehdessä ei kerrottu, vaikka Suomi oli kyseisenä vuonna laman kynnyksellä.

Useat lehdessä esitellyistä ammateista olivat erityistä vastuullisuutta tai esimerkiksi johtajan taitoja vaativia, kuten lentokapteeni, lääkäri, tullinvartija ja rehtori. Metsänhoitajan, poromiehen ja rajavartijan tehtävät taas liittyivät luontoon tai olivat fyysisesti vaativia. Tällaisia ammatteja esittelemällä *Päivämies* osaltaan siis loi kuvaa siitä, millaiset työt olivat vanhoillislestadiolaiselle miehelle sopivia. Monet ammateista olivat todennäköisesti yleensä miesten töiksi miellettyjä, siis ”miehekkäitä” ja lehden mieskuvaa vahvistavia. Voi olla, ettei esimerkiksi sairaanhoitajana työskennellyttä miestä olisi nostettu lehteen samalla tavalla kuin lääkärinä toiminutta.

4.3 Isänmaallinen mies

Tutkija Tapio Nykäsen mukaan vanhoillislestadiolaisuuteen kuuluu voimakas isänmaallisuus ja *Päivämieheissä* pidetään esillä tätä teemaa sekä Suomen sotien muistopäiviä. Armeijan suorittaminen nähdään positiivisena asiana, johon kannustetaan.¹⁸⁹ Sama arvomaailma oli havaittavissa myös vuoden 1990 *Päivämieheissä*. Lehti nosti esimerkiksi talvisodan 50-

¹⁸⁸ PM 46/7.11.1990 Esivalta on Jumalalta (Marja-Liisa Turtinen).

¹⁸⁹ Nykänen 2012, 140–141.

vuotismuistopäivän pääkirjoituksen aiheeksi maaliskuussa 1990. Kirjoituksen lopussa todettiin isänmaan olevan kaikille vanhoillislestadiolaisille rakas ja kallis sekä ilmaistiin yhteinen halu rakentaa kotimaan tulevaisuutta.¹⁹⁰

Vuonna 1990 oli valmisteilla loppuvuodesta 1991 voimaan tullut siviilipalveluslain uudistus. Uusi laki vahvisti siviilipalveluksen aseman itsenäisenä palvelusmuotona ja erotti sen asevelvollisuuslain piiriin jääneestä aseettomasta palveluksesta. Siviilipalveluspaikoiksi tulivat yleishyödylliset järjestöt sekä Suomen evankelis-luterilainen kirkko.¹⁹¹

Päivämies otti kantaa siviilipalveluslain muutossuunnitelmiin nostamalla asian yhden lehden pääkirjoitukseksi. Lisäksi lehti käsitteli samassa numerossa kirkolliskokousta ja sen päätöksiä tarkemmin erillisessä kirjoituksessa. Pääkirjoituksessa päätoimittaja toi esille näkemystä, jonka mukaan uudistettu siviilipalvelus saattaisi vaikuttaa helpolta vaihtoehdolta asepalveluksen rinnalla ja houkutella sen vuoksi yhä useampia suorittamaan siviilipalveluksen. Kirjoituksessa otettiin kantaa myös kirkolliskokouksen esitykseen siitä, että siviilipalveluksen voisi suorittaa myös seurakunnan tehtävissä.¹⁹²

Vanhoillislestadiolainen kirkolliskokousedustaja, SRK:n puheenjohtaja Erkki Reinikainen oli jättänyt asiasta eriävän mielipiteen, jonka mukaan ase- ja siviilipalvelusten järjestäminen ei kuulunut kirkon vaan valtion tehtäviin. Reinikaisen mukaan siviilipalveluksen järjestäminen seurakunnissa olisi aiheuttanut ”monenlaisia vaikeuksia”. *Päivämies* julkaisi Reinikaisen kirkolliskokouspuheenvuoron kokonaisuudessaan kirkolliskokousta käsittelevän kirjoituksen yhteydessä.¹⁹³

Päivämiehen pääkirjoituksessa otettiin kantaa asepalveluksen suorittamiseen myös suoraan vanhoillislestadiolaisia miehiä koskien:

Kristillisyytemme nuoret miehet näkevät asepalveluksen esivallan antamana velvollisuutena ja tahtovat sen mielellään suorittaa. Tämän näkemyksen tukena ovat Raamatun ajatukset, että esivalta on Jumalalta ja ettei esivalta turhaan miekkaa kannan.¹⁹⁴

Päivämiehen kirjoituksen perusteella maanpuolustus koettiin herätysliikkeessä tärkeäksi aiheeksi, koska siviilipalvelusta koskevat lakimuutokset tuotiin esille lehden pääkirjoituksessa. Kirkon ja siviilipalveluksen mahdollista yhteyttä pääkirjoitus ei suoraan kommentoinut. Vanhoillislestadiolaisen kirkolliskokousedustajan kannan huomattava esille nostaminen viittasi

¹⁹⁰ PM 11/14.3.1990 50 vuotta sitten (Hannu Heinänen).

¹⁹¹ Kallunki 2015, 17–18.

¹⁹² PM 46/14.11.1990 Siviilipalvelulaki valmisteilla (Pentti Vinnurva).

¹⁹³ PM 46/14.11.1990 Siviilipalvelulaki valmisteilla (Pentti Vinnurva); Kirkolliskokous kokoontui Turussa (Pekka Vuonokari ja Pentti Vinnurva); Kirkolliskokouksen lausunto luonnoksista uudeksi siviilipalvelulaiksi ja -asetukseksi (Erkki Reinikainen).

¹⁹⁴ PM 46/14.11.1990 Siviilipalvelulaki valmisteilla (Pentti Vinnurva).

kuitenkin siihen, että ainakin *Päivämies* asettui päätoimittajansa kirjoituksella Erkki Reinikaisen kannalle siinä, että kirkon ja valtion tulisi pysytellä tässä asiassa erillään.

Erkki Reinikainen oli tehnyt työuransa pääasiassa puolustusvoimien palveluksessa jääden eläkkeelle yleisesikuntaosaston päällikön tehtävistä. Lisäksi hän oli toiminut vuodesta 1983 alkaen SRK:n puheenjohtajana.¹⁹⁵ Puolustusvoimissa työskennelleenä Reinikaisella oli myös henkilökohtaista asiantuntemusta asiasta. Lisäksi SRK:n puheenjohtajana hänen kirkolliskokouslausunnollaan oli todennäköisesti vanhoillislestadiolaisten parissa erityistä painoarvoa, mikä puolsi puheenvuoron julkaisemista lehdessä.

Päivämiehen pääkirjoitus toi esille vaihtoehtojen tärkeyttä asevelvollisuuden suorittamisessa. Siviilipalvelus ei lehden mukaan saanut olla kuitenkaan liian helppo vaihtoehto, joka olisi vienyt nuorilta miehiltä innokkuutta suorittaa asepalvelus.¹⁹⁶ Pääkirjoitus heijasteli perinteisiä koti, uskonto ja isänmaa-arvoja ja antoi ymmärtää, ettei siviilipalvelus ollut suotava vaihtoehto vanhoillislestadiolaiselle nuorelle miehelle. Kotimaan puolustaminen koettiin lehden perusteella tärkeäksi asiaksi ja perinteinen asepalvelus suorastaan itsestäänselvyydeksi. Miehen tehtävänä oli puolustaa kotimaansa itsenäisyyttä ja huolehtia näin myös naisten ja lasten turvallisuudesta.

Oulun talvipäivistä kertovassa kirjoituksessa lehti nosti esille 21-vuotiaan Jouko Luukkosen kommentin, jonka mukaan ”uskovaisina nuorina miehinä olemme valmiita puolustamaan tarvittaessa isänmaata”.¹⁹⁷ Nuorena miehenä Luukkonen edusti keskustelun alaisena ollutta ryhmää. Vaikka haastattelu oli tehty ennen siviilipalveluslakia koskevaa keskustelua, Luukkosen kommentti noudatteli tarkasti samaa linjaa kuin myöhemmin keskusteluun liittyvät lehden kirjoitukset. Samoilla linjoilla olivat myös reserviupseerikoulussa opiskelevat nuoret vanhoillislestadiolaiset miehet:

Uskovaisena meillä on hyvä olla jo ennen armeijaan tuloa positiivinen kuva puolustusvoimista ja sen tarpeellisuudesta. - Isänmaan vapaus oli armeijaan tuloon asti aivan kuin itsestään selvä asia. Nyt ehkä paremmin ymmärrän, ettei niin ole koskaan ollut. Palvelusaikana on oppinut arvostamaan enemmän vapaata isänmaata, samoin kuin uhrauksia maamme hyväksi - -.¹⁹⁸

Tutkija Arto Jokisen mukaan asevelvollisuuden suorittaminen on suomalaisen hegemoniseen maskuliinisuuteen kuuluva asia.¹⁹⁹ *Päivämiehenkin* mieskuvaan kuului itsestään selvästi asevelvollisuuden suorittaminen ja isänmaan puolustaminen tarpeen tullen. Kirjoitus-

¹⁹⁵ Hautamäki & Hänninen 2007, 221.

¹⁹⁶ PM 46/14.11.1990 Siviilipalvelulaki valmisteilla (Pentti Vinnurva).

¹⁹⁷ PM 10/7.3.1990 Vastuu ja arvojärjestys (Pentti Hentilä).

¹⁹⁸ PM 22/30.5.1990 Reserviupseerikoulussa (Ari Pelkonen).

¹⁹⁹ Jokinen 2010, 132.

ten perusteella viimeistään armeijan ajankohtaistuminen omassa elämässä sai vanhoillislestadiolaiset nuoret miehet arvostamaan vapaata kotimaata.

Lokakuussa 1990 kenttäpiispa Jorma Laulaja vieraili SRK:n konttorilla tarkastaessaan Pohjois-Suomen Sotilasläänin kirkollista työtä. *Päivämies* kirjoitti vierailusta sekä kenttäpiispan esille nostamasta sotilaspappien tekemän työn tärkeydestä.²⁰⁰ Myös tällä tavoin *Päivämies* toi esille uskon merkitystä asepalveluksen aikana sekä puolustusvoimien ja kirkon yhteistyötä. Kenttäpiispan tarkastuksesta kertova kirjoitus oli omalta osaltaan rakentamassa kuvaa maanpuolustuksesta yhtenä itsestään selvänä osana vanhoillislestadiolaisen miehen elämää.

Itsenäisyyden ja isänmaan arvostus vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä näkyi vahvasti itsenäisyyspäivän aikoihin ilmestyneessä *Päivämiehen* numerossa. Lehden kannessa oli tavanomaisen tekstin ja kuvien sijasta vain suuri kuva kahdesta kynttilästä ja Suomen lipusta.²⁰¹ Itsenäisyys oli kantava teema koko kyseisessä numerossa, joka sisälsi esimerkiksi kirjoituksia Suomen itsenäistymiseen johtaneista tapahtumista, evakon kokemuksia, talvisodan muistelua ja rajavartijan haastattelun.²⁰²

Päivämies kirjoitti itsenäisyyspäivän numerossa myös puolustusvoimien palveluksessa työurastaan tehneestä Alpo Isotaluksesta. Isotalus totesi haastattelussa, että ”uskovaisten keskuudessa puolustusvoimia on aina arvostettu. - - Myös kertausharjoituksen näkeminen isänmaan palvelukseksi kuuluu uskovaiselle miehelle”. Isotaluksen mukaan työ puolustusvoimissa oli lisäksi vanhoillislestadiolaiselle ”Jumalan tarkoittama vartiopaikka” ja ”monilla uskovaisilla pojilla on unohtumattomia muistoja uskovaisista kouluttajista, jotka varusmiesaikana tukivat heitä.”²⁰³

Kirjoittamalla puolustusvoimilla työskennelleestä vanhoillislestadiolaisesta miehestä juuri itsenäisyyspäivän aikaan *Päivämies* toi esille maanpuolustuksen tärkeyttä ja vahvaa roolia Suomen itsenäisyyden saavuttamisessa ja sen säilyttämisessä myös tulevaisuudessa. Lehti piti tärkeänä sitä, että myös puolustusvoimien palveluksessa työskentelisi vanhoillislestadiolaisia, joista olisi tukea oman herätysliikkeen jäsenillekin heidän palvelusaikanaan. Positiiviseen sävyyn puolustusvoimista kirjoittaminen oli todennäköisesti myös kannanotto siviilipalveluslakiin liittyvään keskusteluun.

²⁰⁰ PM 42/17.10.1990 Sotilaspapit tukevat varusmiesten elämää (Terttu Kananen).

²⁰¹ PM 49/5.12.1990 Lehden kanssi.

²⁰² PM 49/5.12.1990.

²⁰³ PM 49/5.12.1990 Aktiiviuran päättyessä (Niilo Kallioranta).

Isänmaallisuus ja sotaan liittyvät teemat nousivat esille *Päivämiehessä* julkaistuissa onnittelu- ja kuolinilmoituksissa. Useissa kirjoituksissa kerrottiin lyhyesti sotavuosista, mikäli ne olivat koskettaneet kyseistä henkilöä jollakin tavalla. Esimerkiksi Ossi Ojalan 80-vuotisonnittelussa todettiin elämässä olleen ”raskaat huolet”, kun Ojala itse oli sotarintamalla ja perhe joutunut lähtemään evakkomatkalle. Rintamalla neljä vuotta ollut Tauno Rontti luonnehti sodan olleen ”henkisesti ja fyysisesti raskasta aikaa”.²⁰⁴

Toisinaan vanhoillislestadiolainen usko ja sotamuistot kietoutuivat kirjoituksissa yhteen, esimerkiksi Osmo Holmströmin muistokirjoituksessa kerrottiin vanhoillislestadiolaisen lapsuudenuskon kadottaneen miehen tehneen parannuksen rintamalla. Sauli Vähämaan 70-vuotisonnittelussa kirjoitettiin miehen luvanneen morsiamelleen, että hän tekee parannuksen, mikäli selviää jatkosodasta.²⁰⁵

Kirjoituksia julkaisemalla *Päivämies* halusi tuoda esille paitsi tavallisten vanhoillislestadiolaisten miesten elämänvaiheita, myös muistuttaa sodassa olleiden miesten tekemistä uhrauksista isänmaan hyväksi. Esimerkiksi nuoremmille miehille sotaan liittyvät asiat eivät välttämättä olleet kovinkaan tuttuja, ja kirjoittamalla näistä *Päivämies* korosti itsenäisyyden ja isänmaan merkitystä. Mainitsemalla useissa kirjoituksissa parannuksen teon ja rintamalla olon yhteyttä lehti toi esille sitä, miten hankalissa elämänvaiheissa uskosta saattoi saada voimaa ja turvaa.

5. Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa tavoitteenani oli selvittää, millainen oli vuonna 1990 *Päivämies*-lehden välittämä mieskuva. Käsittelyaikana vuonna 1990 *Päivämies* ilmestyi 51 kertaa ja sen päätoimittajana toimi Pentti Vinnurva. Lehden kirjoittivat yhtä lailla niin miehet kuin naisetkin, mutta varsinainen toimituskunta sekä lehden toimitusneuvosto koostuivat ainoastaan miehistä. Huomionarvoista oli miehen mainitseminen jo lehden nimessä *Päivämies*.

Hartaus- ja pääkirjoituksia *Päivämiehessä* kirjoittivat vain miehet. Lehden alkuperäisen linjauksen vastaisesti hartauskirjoituksia kirjoittivat enemmistönä maallikot. Tavoite olisi ollut kirjoitusten jakaantuminen tasan pappien ja maallikoiden kesken. Julkinen keskustelu herätysliikkeen sisällä oli miesten käsissä, koska valta linjata esimerkiksi lehden julkaisemista teksteistä oli viime kädessä heillä.

Tutkimuksen kokonaiskuva rakentui kolmen pääteeman pohjalta: mies perheessä, mies uskonnollisena toimijana ja mies yhteisönsä jäsenenä. Osa tulkinnasta muodostui siis jo

²⁰⁴ Pm 7/14.2.1990 Ossi Ojala 80 vuotta, Tauno Rontti 70 vuotta.

²⁰⁵ PM 45/7.11.1990 Osmo Artturi Holmströmin muistolle; PM 47/21.11.1990 Sauli Vähämaa 70 vuotta.

aineiston luokitteluvaiheessa. Vuoden 1990 *Päivämiehen* ihanne oli ahkera ja aikaansaava mies, joka kävi töissä ja osallistui vapaaehtoistehtäviin rauhanyhdistyksellä. Lehden kuvaama mies oli naimisissa ja suuren perheen isä, joka ehti töistä ja mahdollisista luottamustehtävistä huolimatta auttaa vaimoaan perheestä huolehtimisessa.

Päivämiehen miehelle usko oli kuitenkin kaikkein keskeisin asia elämässä ja sen tärkeyttä tuotiin toistuvasti esille. Keskeisin uskonnonharjoittamisen muoto oli vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen seuroissa käyminen, joissa jotkut miehet toimivat myös puhujina. Lehdelle vanhoillislestadiolainen mies oli herätysliikkeessä uskonnollinen auktoriteetti ja patriarkaalisen mieskuvan vahvistaja, mutta toisaalta kotona ja perhe-elämässään pehmeän maskuliininen, moderni isä.

Kirkkoon ja yhteiskuntaan liittyen *Päivämies* kirjoitti useampaan kertaan siviilipalveluksesta, jota koskeva laki oli valmisteilla vuonna 1990. Kirkolliskokouksessa pohdittiin siviilipalvelusta suorittavien ottamista seurakuntiin. Lehden mieskuvassa armeijan käyminen oli itsestään selvä osa nuoren miehen elämää. Kirjoituksista välittyi myös vahva isänmaallisuuden ihanne: *Päivämiehen* mukaan vanhoillislestadiolainen mies halusi turvata kotimaansa itsenäisyyttä, tarvittaessa vaikka sotilaallisin keinoin. Siviilipalvelus oli lehden mielestä liian helppo ja houkutteleva mahdollisuus nuorille miehille, eikä se ollut vaihtoehto herätysliikkeen kuuluville miehille.

Päivämies muistutti kirjoituksissaan myös äänestämisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen tärkeydestä. Muisto- ja onnittelukirjoituksissa tuotiin esille miesten osallistumista erilaisiin luottamustehtäviin kunnissa ja seurakunnissa. Lehden mukaan oli toivottavaa, että vanhoillislestadiolaisia edustajia pääsisi vaikuttamaan yhteiskunnan päätöksiin ja siten pitämään esillä herätysliikkeen arvoja. Erityisen tärkeää oli kuitenkin kunnioittaa esivaltaa, jota edustivat esimerkiksi opettajat ja erilaiset viranomaiset. Esivallan valta tuli lehden mukaan Jumalalta, joten esivallan vastustaminen olisi ollut välillisesti Jumalan vastustamista.

Päivämiehen mies oli mukana työelämässä eikä alkuvaiheessaan olleesta lamasta huolimatta lehdessä tuotu esille työttömyyden mahdollisuutta. Työelämää käsittelevissä kirjoituksissakin lehti nosti uskon keskeisimmäksi asiaksi ja haastatellut miehet mainitsivat viimeistään kirjoituksen lopussa uskon olevan heille tärkeintä. Esimerkiksi vuorotyöt saattoivat joskus olla este seuroihin osallistumiseen ja muiden vanhoillislestadiolaisten kanssa olemiseen. Erilaisissa vastuullisissa töissä vanhoillislestadiolainen mies saattoi lehden mukaan turvata aina Jumalaan.

Lehti korosti työnantajien arvostavan vanhoillislestadiolaisia työntekijöitä ja kuvasi yleisesti työelämässä laiskuuden ja vastuuttomuuden lisääntyneen. Ammatteja käsittelevissä

kirjoituksissa korostuivat akateemiset ammatit kuten opettaja, pappi ja lääkäri sekä muut viranomaiset kuten rajavartija ja poliisi. Lehti ei kirjoittanut esimerkiksi teollisuudessa ja tuotannossa toimivista miehistä, joita Suomessa oli yli kolmannes kaikista työelämässä olleista miehistä.

Päivämiehen kirjoituksissa oli vahvasti läsnä ajatus siitä, että uskon tuli olla aina keskeisin asia vanhoillislestadiolaisen miehen elämässä. Yksi uskonnonharjoittamisen tapa oli SRK:n lehtien, kuten *Päivämiehen*, lukeminen. Miehet osallistuivat paitsi seuroihin ja talkoisiin, myös erilaisiin vastuutehtäviin kuten keittiövuoroihin ja SRK:n julkaisujen myymiseen tai toimivat itse puhujina. Vastuutehtävät sitoutuivat osaltaan miehiä omaan herätysliikkeen.

Lehdessä kirjoitettiin runsaasti erilaisista paikallisten rauhanyhdistysten tilaisuuksista, joissa puhujana tai esimerkiksi alustajana toimivat miehet. Kirjoituksilla *Päivämies* vahvisti ja välitti lukijoilleen miesten tilaisuuksissa opettamia asioita uskosta ja vanhoillislestadiolaisesta elämäntavasta. Lehti pyrki korostamaan ja tukemaan herätysliikkeen yksimielisyyttä kirjoittamalla esimerkiksi kaikkien puhujainkokoukseen osallistuneiden maallikkomiesten ja pappien olleen samaa mieltä.

Evankelis-luterilaisessa kirkossa oli muutamaa vuotta aiemmin vihitty ensimmäiset naispapit. Tutkimusjaksolla *Päivämies* piti vahvasti esillä vanhoillislestadiolaista näkemystä papin viran kuulumisesta vain miehille uutisoimalla esimerkiksi naispiispuudesta ja vanhoillislestadiolaisten miesten puheenvuoroista kirkolliskokouksessa. Kirkko ja sen jäsenyys koettiin tärkeäksi, mutta lehti vahvisti kirjoituksillaan herätysliikkeen opetuksia silloin kun ne erosivat kirkon näkemyksistä. *Päivämies* raportoi vuonna 1990 myös useita kertoja liikkeen puhujien tekemistä lähetysmatkoista sekä alkaneesta vankilatyöstä, joka sekin oli vanhoillislestadiolaisten miesten toteuttama työmuoto.

Lehti tuki heteronormatiivista parisuhdekäsitystä ja ihanoi elämänmittaista naisen ja miehen välistä avioliittoa. Avioliiton vaihtoehto oli yksineläminen, muita välimuotoja kuten avoliittoa lehti piti sopimattomana. Koska *Päivämiehen* mukaan avioero ei ollut mahdollinen ratkaisu ongelmiin, lehti mainosti pariskunnille suunnattuja äidit ja isät -leirejä. Leireillä pyrittiin tukemaan parisuhdetta, mutta niiden nimi toisaalta vahvisti käsitystä siitä, että kaikki vanhoillislestadiolaiset aikuiset olivat perheellisiä eikä lapsettomia huomioitu.

Päivämiehen mukaan isyys oli luonnollinen osa vanhoillislestadiolaisen miehen elämää ja miehille oli tärkeää välittää usko myös omille lapsilleen. Erityisesti isän ja poikien välinen suhde kuvattiin miehille merkityksellisenä ja pojat ohjattiin samaistumaan isiinsä. Eh-

käisykielteisessä liikkeessä suuren perheen isyys oli osa uskonnollisuuden käytännön toteutusta ja ilmenemistä. Lehden mukaan avioliittoa seurasi lähes poikkeuksetta lapsiperhe-elämä.

Vanhoillislestadiolaisen miehen isyydessä oli lehden perusteella nähtävissä kolme eri vaihetta. Ensin mies oli nuori aviomies ja tuore isä, jonka elämän ensimmäinen lapsi muutti kokonaan. Toinen vaihe oli suurperheen isyys, johon lehden mukaan mies tottui ja kasvoi vähitellen perheen kasvamisen myötä. Viimeinen isyyden vaihe oli isovanhemmuus, jolloin lehti kuvasi mahdollisuuksia viettää lastenlasten kanssa aikaa ilman kokoaikaista vastuuta. *Päivämiehen* kuvaama isä kävi töissä ja äiti pyöritti kodin arkea. Yhteiskunnan kehitystä työelämän tasa-arvon suhteen lehdessä ei noteerattu, kuten esimerkiksi vuonna 1990 valmistelussa ollutta isyysvapaata.

Kuvituksellaan lehti vahvisti kirjoituksilla rakentamaansa kuvausta vanhoillislestadiolaisesta miehestä huolehtivana suuren perheen isänä sekä seuroissa ahkerasti käyvänä uskovaisena miehenä. Toisaalta taas mies kuvattiin rohkeana ja miehekkäänä rakennustelineillä tasapainoilevana talkoolaisena. *Päivämiehen* hegemoninen maskuliinisuus sisälsi käsityksen miehestä perheelle elannon tuovana ja uskonnollisessa liikkeessä auktoriteettiasemassa toimivana hahmona, joka kuitenkin osallistui myös lastenhoitoon ja naistapaisempiin tehtäviin, kuten seurojen keittiövuoroon.

Vanhoillislestadiolaisia miehiä koskevalle laajemmalle tutkimukselle olisi vielä tilaa ja tilausta. Sanomalehtilähteeseen pohjautuvassa tutkimuksessa ei ole mahdollista selvittää esimerkiksi lehden luoman ihanteen ja vallinneen todellisuuden suhdetta syvällisesti. Lehden mieskuvan muutos tai eroavaisuudet olisivat myös kiinnostava tutkimuskohde. Miten esimerkiksi *Päivämiehen* alkuvuosikymmenien mieskuva eroaisi vuodesta 1990 tai miten kuva muuttui 2000-luvulle tultaessa, kun internetin käyttö yleistyi? Olisi myös kiinnostavaa tutkia, onko kaikkien SRK:n julkaisujen mieskuva johdonmukaisesti samanlainen tai eroaako muun yhteiskunnan tulkinta vanhoillislestadiolaisesta miehestä SRK:n julkaisujen näkemyksestä.

6. Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Sanoma- ja aikakauslehdet

PM Päivämies 1990

Painamattomat lähteet

Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen arkisto, Oulu.

SRK:n puhujaluettelossa olleiden puhujien ammattijakauma 1990.

Painetut lähteet

Kasvamaan yhdessä (1984). *Kasvamaan yhdessä. Piispojen puheenvuoro perhe- ja seksuaalietiikan kysymyksistä.* Pieksämäki: Kirjaneliö.

Savela, Voitto (1991). *Taistelusta rauhaan.* Vuosikirja 1990. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys.

Vinnurva, Pentti (1995). Katsaus Päivämiehen 40-vuotistaipaleeseen. Pentikäinen, Samuli (toim.). *Vaeltakaa otollisesti Jumalan edessä.* Vuosikirja 1994. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys.

Internetlähteet

Poronhoitolaki (1990). *Poronhoitolaki.* *Finlex.fi.*

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19900848> . Katsottu 19.2.2020.

Tasa-arvon virstanpylväitä (s.a.). Tasa-arvon virstanpylväitä. *Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivut.* <https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/toimijat/tasa-arvon-virstanpylvaita>. Katsottu 26.11.2017.

Tietoa lehdestä (s.a.). Tietoa lehdestä. *Päivämies-lehden internetsivut.*

<http://paivamies.fi/mika-on-paivamies/tietoa-lehdesta/>. Katsottu 21.10.2017.

Tietoa SFC:stä (s.a.). Tietoa SFC:stä. *Ruotsin Rauhanyhdistysten keskusyhdistyksen internetsivut.* <http://www.sfcorg.se/fi/omoss>. Katsottu 13.1.2017.

Tiedonannot

SRK:n kustannuspäällikkö Ari-Pekka Palolan sähköposti 29.1.2020.

Kirjallisuus

Ahonen, Risto, Heino, Harri & Kauppinen, Juha (1993). *Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1988-1991.* Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Alasuutari, Päivi (1992). *Ehkäisyn kiellon synty ja umpikuja vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä.* *Sosiologia* 29/1992, 106-115.

Blom, Raimo (toim.) (1999). *Mikä Suomessa muuttui?: Sosiologinen kuva 1990-luvusta.* Helsinki: Gaudeamus.

- Haataja, Anita, Mikkola, Anne & Pääkkönen Jenni (2007). Naisten ja miesten tasa-arvoistumista 1990-luvun pyörteistä eteenpäin. Heikki Taimio (toim.), *Taloukasvun hedelmät. –Kuka sai ja kuka jäi ilman?* Helsinki: Työväen sivistysliitto.
- Hautamäki, Aimo & Hänninen, Tuomas (toim.) (2007). *Muutoksen keskellä*. Vuosikirja 2007. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys.
- Hiilamo, Heikki (2000). *Suomen perhepoliittisen linjan kehittyminen vuosina 1990-1999*. Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitos, sarja A: 10/1999.
- Hintsala, Meri-Anna (2017). *Taivasta varten luotu: Usko ja ruumis vanhoillislestadiolaisuutta koskevissa verkkokeskusteluissa*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Husso, Marita & Heiskala, Risto (toim.) (2016). *Sukupuolikysymys*. Helsinki: Gaudeamus.
- Husso, Marita (2016). Sukupuoli ruumiillisena tapaisuutena ja elettyinä suhteena. Husso, Marita & Heiskala, Risto (toim.). *Sukupuolikysymys*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hyrkäs, Sallamari (2018). *Vanhoillislestadiolaisuuden äänenkannattajan Päivämiehen naiskuva 1979–1991*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.
- Jokinen, Arto (toim.) (1999). *Mies ja muutos: Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Arto (2010). Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. Juvonen, Tuula, Rossi, Leena-Maija & Saresma, Tuija (toim.). *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2001). *Suunnanmuutos: 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2010). *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.
- Kallunki, Valdemar (2013). Maailmassa mutta ei maailmasta. Hintsala, Meri-Anna & Kinnunen, Mauri (toim.). *Tuoreet oksat viinipuussa: Vanhoillislestadiolaisuus peilissä*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kallunki, Valdemar (2015). Siviilipalveluksen muuttuneet merkitykset maanpuolustusvelvollisuuden kokonaisuudessa. *Siviilipalveluksen alku- ja loppukyselyn tutkimusraportti*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 38/2015. [Http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75032](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75032). Katsottu 26.5.2018.
- Kejonen, Eetu (2014). *Sexualitet i en brytningstid: En etisk analys av två finländska väckelserörelsers syn på samhälle, kyrka och homosexualitet åren 1970-2011*. Väitöskirja. Åbo Akademi.
- Kiander, Jaakko & Vartia, Pentti (toim.) (1998). *Suuri lama: Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu*. Helsinki: Taloustieto.

- Kinnunen, Mauri (2013). Runkona liikkeen saarnavirka. Hintsala, Meri-Anna & Kinnunen, Mauri (toim.). *Tuoreet oksat viinipuussa: Vanhoillislestadiolaisuus peilissä*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kolehmainen, Sirpa (1999). *Naisten ja miesten työt: Työmarkkinoiden segregoituminen Suomessa 1970-1990*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Kontula, Osmo & Haavio-Mannila, Elina (toim.) (1993). *Suomalainen seksi: Tietoa suomalaisten sukupuolielämän muutoksesta*. Porvoo: WSOY.
- Lamberg, Marko, Markkola, Pirjo & Östman, Ann-Catrin (toim.) (2014). *Näkymätön sukupuoli: Mieheyden pitkä historia*. Tampere: Vastapaino.
- Leppänen, Mari (2011). *Naispappeuspuhe vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä vuosina 1975-2010*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Linjakumpu, Aini (2012). *Haavoittunut yhteisö: Hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa*. Tampere: Vastapaino.
- Lumijärvi, Johanna (1995). *Vanhoillislestadiolaisten jumalanpalveluselämä: Kyselytutkimus Tampereen hiippakunnan alueella toimivien rauhanyhdistysten jäsenistä*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Malkavaara, Mikko (2002). Sodasta laman kynnykselle. Köyhyys ja diakonia hyvinvointivaltiota rakennettaessa. Mäkinen, Virpi (toim.). *Lasarukselta leipäjonoihin: Köyhyys kirkon kysymyksenä*. Jyväskylä: Atena.
- Murtorinne, Eino (1995). *Suomen kirkon historia: 4. Sortovuosista nykypäiviin, 1900-1990*. Porvoo: WSOY.
- Määttä, Toivo (toim.) (1991). *Eilen, tänään ja iankaikkisesti: SRK:n suviseurat Jämijärvellä 28.6.-1.7.1991*. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys.
- Nevala-Nurmi, Seija-Leena (2014). Suojeluskuntien soturit, isät ja pojat. Lamberg, Marko, Markkola, Pirjo & Östman, Ann-Catrin (toim.). *Näkymätön sukupuoli: Mieheyden pitkä historia*. Tampere: Vastapaino.
- Nykänen, Tapio (2012). *Kahden valtakunnan kansalaiset: Vanhoillislestadiolaisuuden poliittinen teologia*. Väitöskirja. Rovaniemi: Lapland University Press.
- Palola, Ari-Pekka (2019). *Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen historia 3. Myrskyjen keskellä*. Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys.
- Palola, Jukka (2001). *Päivämies herätysliikelehtenä*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Ruokanen, Miikka (1980). *Jumalan valtakunta ja syntien anteeksiantamus: Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistyksen opilliset korostukset 1977-1979*. Tampere: Kirkon tutkimuslaitos.

- Ruokokoski, Antero (2007). *"Ei musta oo isänä siihe mihi naiset on": Nuorten monilapsisten vanhoillislestadiolaisten isien ajatuksia isyydestä ja äitiydestä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Salomäki, Hanna (2010). *Herätysliikkeisiin sitoutuminen ja osallistuminen*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Suomen teologit (1990). *Suomen teologit 1990*. Helsinki: Suomen kirkon pappisliitto.
- Suomen teologit (1999). *Suomen teologit 1999*. Helsinki: Suomen kirkon pappisliitto.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (1991). *Avoliitossa elävät 1989*. Helsinki: Tilastokeskus. [Http://www.doria.fi/handle/10024/157468](http://www.doria.fi/handle/10024/157468). Katsottu 7.2.2020.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (1991). *Väestörakenne ja väestömuutokset 1988*. Helsinki: Tilastokeskus. [Http://www.doria.fi/handle/10024/166649](http://www.doria.fi/handle/10024/166649). Katsottu 7.2.2020.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (1992). *Perheet 1990*. Helsinki: Tilastokeskus. [Http://www.doria.fi/handle/10024/149543](http://www.doria.fi/handle/10024/149543). Katsottu 7.2.2020.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (1993). *Väestömuutokset 1990*. Helsinki: Tilastokeskus. [Http://www.doria.fi/handle/10024/158286](http://www.doria.fi/handle/10024/158286). Katsottu 7.2.2020.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2002). *Vapaa-ajan osallistuminen. Tapahtumat ja tilaisuudet: Osallistuminen yhdistystoimintaan tai vastaavaan vuosina 1981, 1991 ja 2002*. Helsinki: Tilastokeskus. [Http://www.stat.fi/til/vpa/2002/vpa_2002_2005-01-26_tie_001.html](http://www.stat.fi/til/vpa/2002/vpa_2002_2005-01-26_tie_001.html). Katsottu 12.2.2018.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2002). *Vapaa-ajan osallistuminen. Muut harrastukset*. Helsinki: Tilastokeskus. [Http://www.stat.fi/til/vpa/2002/vpa_2002_2005-01-26_tie_001.html](http://www.stat.fi/til/vpa/2002/vpa_2002_2005-01-26_tie_001.html). Katsottu 12.2.2018.
- Talonen, Jouko (2014). *Lestadiolaisuuden synty, leviäminen ja hajaannukset*. Teologinen aikakauskirja 1/2014, 19–34.
- Tiittanen, Anna (2008). *Tosimies-lehden mieskuva: kristillisen miestenlehden mieskuva henkilökuva- ja asiantuntijahaastattelujen valossa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Toivio, Kati (2008). *Päivämiehen nainen. Vanhoillislestadiolainen naiskuva Päivämieheissä 1954–1978*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto.
- Toivio, Kati (2013). Ehkäisykielto: omantunnon asia vai ihmisoikeuskysymys? Hintsala, Meri-Anna & Kinnunen, Mauri (toim.). *Tuoreet oksat viinipuussa: Vanhoillislestadiolaisuus peilissä*. Helsinki: Kirjapaja.